

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring **HET LAND VAN NEVELE**

Vereniging zonder winstoogmerk

Bij de kafffoto:

Afbeelding van het papieren afdekblaadje uit de beginperiode van „Het Scheepke” (Museum Rietgaverstede, Nevele). Zie in dit nummer blz.

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

DECEMBER 1984 — JAARGANG XV — AFLEVERING 4

Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT

Veldestraat 26

9841 Nevele - Merendree

Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE“ is een driemaandelijkse uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikels en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele“ is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Haar werkgebied wordt gevormd door vijf afdelingen die respectievelijk volgende deelgemeenten omvatten :

1e afdeling : Nevele, Vosselare
2e afdeling : Hansbeke, Poesele
3e afdeling : Landegem, Merendree
4e afdeling : Lotenhulle, Poeke
5e afdeling : Bachte-Maria-Lerne, Meigem, Sint-Martens-Lerne, Vinkt, Zeveren.
De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele“ v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Biebuyckstraat 2, 9850 NEVELE.

-
- **Abonnement en lidmaatschap** : 350,- fr. per jaar.
vanaf 500,- fr. per jaar steunend lid.
te storten op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van
„Het Land van Nevele“ v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE
- **Losse nummers** : voor zover voorradig.
- **Opzegging abonnement** : vóór 1 december.
- **Overname van teksten** : toegestaan mits bronvermelding.

Lay-out : P. D'Hoker.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland“ te Nevele.

INDUSTRIEEL ERFGOED:

„HET SCHEEPKE”

EEN HARINGINLEGGERIJ TE NEVELE

In het nummer 16 op de Markt te Nevele treft men de leder- en schoenhandel aan uitgebaat door de familie Frans Cleve en zoon.

Niets laat echter vermoeden dat achter deze lederzaak een heel andere handel gevestigd is, namelijk de haringinleggerij „Het Scheepke”, waar aangevoerde haring verwerkt, ingelegd en voor consumptie klaar gemaakt wordt. Het is nu deze groothandel die als eerste in de reeks „Industrieel erfgoed” nader belicht wordt.

Het klinkt iets eigenaardig dat te Nevele, ver van de zee, een haringbedrijf in werking is. Een bewijs dat zo een bedrijf niet noodzakelijk aan zee moet gelegen zijn, nochtans is de grondstof afhankelijk van de zeevisserij.

Oorsprong

De haringinleggerij „Het Scheepke” is een zuiver familiebedrijf dat van vader op zoon overging en ruim honderd jaar geleden haar oorsprong vond. Men kan zeggen dat haring en vis de familie Cleve in het bloed zat. De bevolkingsregisters van Nevele leren ons heel wat over deze familie die een echte vistraditie bezit. Op het einde van de vorige eeuw treffen we August-Gustaaf Cleve aan, geboortig en afkomstig van Landegem, maar wonende op de Egelare nr. 11. De man was haring- en vishandelaar die zijn producten aan de man bracht per hondekar; voor het trekdier betaalde hij 4,24 fr. gemeentebelastingen.

Tussen 1905 en 1906 verhuisde het gezin naar de Vaart Links nr. 4, toen was de zoon Emiel reeds in de handel betrokken.

Een paar jaren later verhuisde Emiel, die reeds gehuwd was, naar Kerrebroek waar hij een zelfstandige haring- en vishandel uitbaatte. In 1912 kwam in de Kernemelkstraat nr. 3, nu de A.C. Van der Cruyssenstraat, een woning te koop. Het huis met bijgebouwen had dienst gedaan als winkel en slachterij van slachter Frederic De Paepe; die man was overleden en zo kwam de woning te koop. Emiel kocht de handelwoning en baatte er zijn vishandel uit met zijn vrouw Alida De Vos. Toen gooide de eerste wereldoorlog roet in de zaak, Emiel werd soldaat en het duurde vier jaar vooraleer hij terug te Nevele kwam. De handel werd hersteld, een winkel geopend alsook de herberg „In de Vischmijn”. Opnieuw werd haring inge-

192.

Vrachtauto van Frans Cleve - handel in Kaas, Fruit en Haring - auto Ford 1929, foto uit 1932.
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

legd in grote aarden potten en per stuk verkocht. Op de koer werden droogrekken getimmerd waar vis te drogen hing, deze werd achteraf als stokvis (x) verkocht op kermissen, markten en bollingen. Twee zonen namelijk Frans en René zouden de stappen van hun vader volgen. Frans stichtte de inleggerij „Het Scheepke”, terwijl René zich toelegde op de visverkoop aan huis en op de markten.

Oprichten van „het Scheepke”

In 1932 huwde Frans Cleve met Jeanne Van Laere, zij was de dochter van de gemeentebode, dorpsfotograaf en brandweerbevelhebber Gustaaf Van Laere. Samen met zijn echtgenote baatte Gustaaf een schoenhandel uit. Bij dit huwelijk verhuisde Gustaaf naar zijn nieuwe woning op Kerrebroek en namen de jonggehuwden de schoenhandel „In het gouden schoentje” over, gelegen op de Markt nr. 16, ten kadaaster gekend onder Sectie C. nr. 241 f.

Achter de woning van de schoenhandel werd een haringinleggerij opgetrokken en ingericht voor de haringbereiding. Een artesische waterput met een diepte van 45 meter werd geboord, deze had een capaciteit van ruim 16.000 l per minuut. Door het feit dat Frans van jongsaf met vader naar zee trok voor aankoop van de visprodukten en zo wekelijks de vissersboten kon bewonderen, werd als merknaam „Het Scheepke” gekozen.

Het handelsmerk was op de velletjes papier gedrukt waarmee de bokaaltjes afgedekt werden. In een cirkel die de zee voorstelt, vaart een vissersboot met op de twee zeilen de letters F.C., daarboven prijkt in rood gekleurde druk de handelsnaam „Het Scheepke” en onderaan *Frans Cleve - Nevele*. In een dubbele cirkel leest men *Moderne Haringinleggerij H.R. Gent 21223, Bijhandel in Kaas en Fruit. Tel. 910 Deinze*.

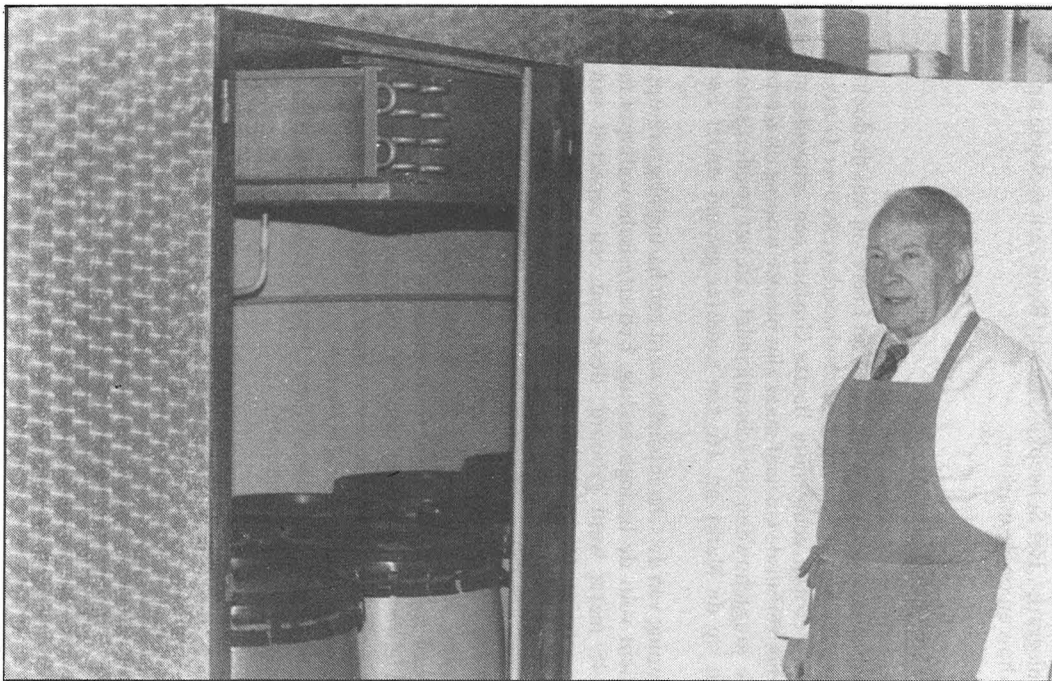
Het bedrijf werd vanaf 1932 door Frans Cleve uitgebaat, sinds 1963 is zijn zoon Willy Cleve in de zaak gekomen.

Productie

Zoals de naam „haringinleggerij” het zegt, wordt in het bedrijf enkel haring verwerkt. Voor de bewerking en de verkoop is de soort en keus van zeer groot belang. Er wordt hoofdzakelijk Belgische en Hollandse haring aangekocht. In de beginperiode was het uitsluitend Hollandse haring af-

---

(x) Stokvis was hard opdroogde kabeljauw.

De heer Frans Cleve, stichter van „Het Scheepke“ bij één van de zes grote koelkasten waarin de gereinigde haringen opgeslagen worden. (Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

De heren Frans en Willy Cleve bij het eindprodukt van de haringinleggerij „Het Scheepke”.
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

komstig uit de mijn van Scheveningen. Na de tweede wereldoorlog werd ook Belgische, Franse, Noorse en Deense haring aangekocht.

De haring zelf wordt onderverdeeld in „maatjes”, „volle” en „lege” haring die dan nog eens herschikt wordt in verse of gezouten haring.

Voor de inleggerij neemt men gewoonlijk 7 tot 8 stuks per kg terwijl voor het roken maar 4 tot 5 stuks per kg genomen wordt. In de beginperiode werd ongeveer 30.000 kg haring verwerkt, de hedendaagse productie belooft ongeveer 52.000 kg.

De bewerking wordt met grote hygiëne uitgevoerd en kan op twee manieren gebeuren. Na de aankomst van de verse haring wordt deze eerst gereinigd, vroeger geschiedde dit met de hand, nu is alles machinaal, vervolgens wordt de haring gesneden en gefileerd en hij komt terecht in de laibaden. In de tweede manier komt de gezouten haring uit de pekelbaden. Na het reinigen wordt hij duchtig geweekt om het overtollig zout te verwijderen en na de weekperiode is de bewerking dezelfde als bij verse haring.

De baden bestaan uit ajuin, graanazijn, zout en een mengeling van kruidenextracten, dit alles geeft de ingelegde haring een pittige smaak.

Na de eerste bewerking moet alles ingepakt worden. In de beginperiode gebeurde dit in glazen bokalen met een inhoud van een liter, afgesloten met een papiertje, waarop het handelsmerk gedrukt was. Dit papiertje werd op de bokaal bevestigd met een touwtje uit vlasdraad. Het potje wordt nu afgesloten met een blauwgekleurd plastic dekseltje waarop het handelsmerk is aangebracht in reliëf. Men heeft nu ook een keuze tussen bokalen van 250 g; 500 g of 1 kg. Eens de bokalen in bakken geplaatst is de ingelegde haring gereed voor de distributie en verkoop.

Verspreiding

Het produkt afkomstig van de inleggerij „Het Scheepke” kan men vinden bij marktkramers, leurders, in discounts en winkels. Het verspreidingsgebied loopt over Meigem, Vinkt, Aarsele, Dentergem, Tielt, Schuiferskapelle, Wingene, Doomkerke, Ruiselede, Aalter, Poeke, Lotenhulle, Poesele, Hansbeke, Merendree, Landegem, St-Martens en Bachte-Maria-Lerne, Zomergem, Deinze, Wakken, Torhout, en Oostrozebeke.

In het noorden van onze provincie wordt geleverd in Eeklo, Beveren-Waas, het Waasland, Gent en Zwijnaarde. En uiteraard ook in Nevele.

Men vindt dus een aaneengesloten kring van gemeenten waar het produkt verkocht wordt met Nevele als middelpunt. Zodoende blijven de transportkosten laag, wat de verkoopprijs van het produkt ten goede komt.

En dient ook vermeld dat Frans Cleve in de periode 1932 tot 1940, naast

De heer Willy Cleve bij de reinigingsmachine; met dit toestel kunnen duizend haringen per uur gereinigd worden, ontdaan van kop, graten, ingewanden en staart.

(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

zijn haringinleggerij, gedurende de zomer fruit opkocht, inpakte en het verstuurde naar Engeland. Zijn vrachtauto anno 1929 werd gebruik voor dit vervoer. In volle oorlogstijd werd fruit ingepakt voor de binnenlandse markt. Het opgekocht fruit bestond hoofdzakelijk uit bruine kriekperen, *kerrebroekpruimen*, Drongense pruimen en de *Poeselse blauwkens*. Uiteindelijk is de haringinleggerij „Het Scheepke”, met zijn ruim honderdjarige traditie, de enige huishouderij te Nevele, een familiebedrijf dat enkel een uitstekend produkt wil afleveren aan de verbruiker.

Smakelijk.

Nevele, dag H. Lucilla 1984
A. JANSSENS

Bronnen

- Hartelijke dank aan de heer Frans Cleve en zoon Willy Cleve voor het beantwoorden van de vragenlijst over hun bedrijf.
Dorpsmonografie van Nevele, door Arsene De Keyser, een onuitgegeven studie voor het P.H.T.I. 1953.
- Gemeentearchief Nevele, bevolkingsregisters 1900 - 1940.
- Belastingrol opgesteld in 1899.
- Arsène DE KEYSER, *Dorpsmonografie van Nevele*, onuitgegeven studie voor het P.H.T.I., 1953.

*Het oude jaar wordt nu ten grave, koud en nat en naar, gedragen ;
het nieuwe brenge ons de gaven : lentevreugde, zonnedagen !*

(J. Weyns)

... dit wenst u het bestuur voor 1985.

En terloops, hebt u ook al uw lidgeld voor 1985 betaald ? Wilt u ons een plezier doen ? Betaal nu meteen 350 fr. op rekening 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele“, Beentjesstraat 24, 9850 Nevele.

STEUNFONDS „HET LAND VAN NEVELE“.

Als u ons echt wilt steunen, dan wordt u met een bijdrage van minimum 1.000 fr. steunend lid. In elk *Contactblad* zullen de namen van de steunende leden worden opgenomen ; en één keer per jaar worden de namen van de steunende leden extra vermeld in ons tijdschrift.

Indien wij op de ingeslagen weg willen verder gaan, dan hebben we uw steun nodig.

Het derde en laatste deel van „De Flandriens van Lo“ verschijnt in nummer één van 1985.

PANORAMA EN INWONERS VAN HANSEBEKE, ANNO 1910

Een zeldzaam geworden prentkaart, uitgegeven door drukker J. Martens-De Vreese te Hansbeke, waarvan een exemplaar uit de verzameling van Alfons Rijserhove een poststempel draagt van september 1912 (1), geeft een panoramisch beeld van Hansbeke in het begin van de twintigste eeuw, zegge omstreeks 1910.

Het panorama werd geflitst in zuidelijke richting vanuit het venster van de oude kerktoren (die op 19 oktober 1918 door de Duitsers bij hun aftocht werd opgeblazen. Het vergezicht toont de omgeving van het station aan de spoorlijn Gent-Brugge, die zich op de foto van links naar rechts uitstrekt.

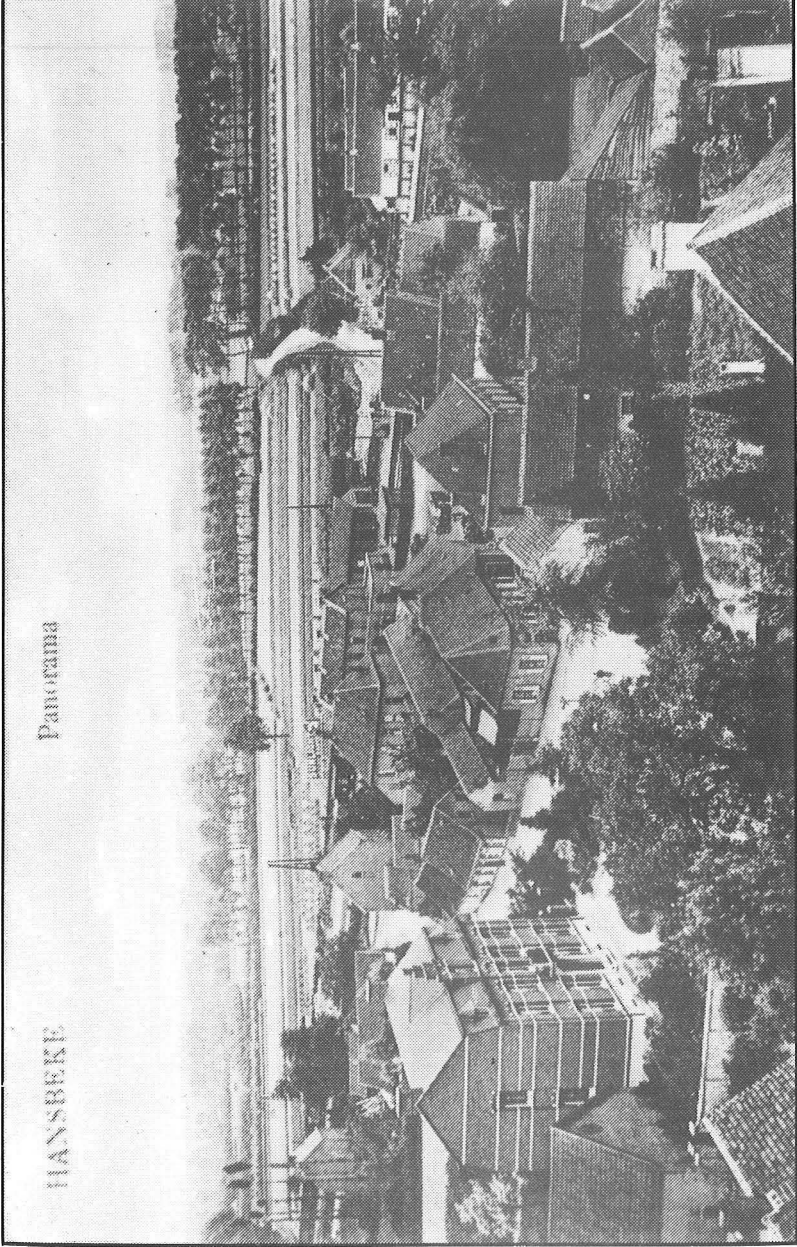
Sedert de indienststelling van de spoorweg in 1938 werd deze stationswijk met zijn verschillende herbergen en winkels het nieuwe hart van het plattelandsdorp.

Op de foto bemerkt men, langs het perron naar Gent, het oude stationsgebouw en het alleenstaande vierkantige toilettenhuisje achter de plankenomheining. Langs het perron naar Brugge, nabij de bewaakte overweg, staat het keetje van de bareeldraaier en een magazijn met een open overdekte wachtplaats voor de reizigers. Links van dit magazijn bevindt zich een wagon op de stel- en wisselplaats en langs de spoorweg bemerkt men de hoge dubbelpalen van een telegraaflijn.

Deels onzichtbaar door het lover van bomen en door aanpalende huizen, loopt de dorpstraat tot over de spoorlijn waar de kronkelende kassestraat naar Nevele begint.

Het is volop zomer. De boomkruinen lijken zwaar en donker door het dichte gebladerte, de moestuin op de voorgrond pronkt met allerlei groenten en op de akkers, aan de zuidkant van de spoorweg, staat het koren in schoven en mijten.

Op het plein vóór het station is er enige beweging: enkele personen troepen er samen nabij twee boerekarren en een onbespannen wagen. Over de spoorweg timmert men aan de dakspanten van een nieuwbouw. Naast de antieke wegwijzer op het kruispunt van de dorpstraat en de straat naar Merendree wandelt een man naar het dorpcentrum.

Panorama van Hansbeke, Anno 1910.
(Fotoreproductie Firmin Meerschman, Zomergem.)

Wie deze mensen waren, die bij het flitsen van het fototoestel toevallig op straat liepen of stonden, mag Joost weten.

Verdoken voor de camera bleven degenen die zich binnen de gebouwen bevonden: reizigers in het station, dorstigen in de herbergen, klanten in de winkels en vooral de toenmalige bewoners van de stationswijk: de waard in de gelagzaal, de winkerliester achter de toog, de smid aan het aambeeld, de timmerman aan de schaaftank, de rentenierster in de leefkamer, de vrouw in de keuken, kinderen, jonge en oudere mensen met hun dagelijkse kleine of grote beslommingen, met hun geluk en tegenspoed, met hun vreugde en verdriet.

De volwassenen van toen zijn, nu in 1984, reeds allen gestorven, velen van hun kinderen ook. Ze leven echter nog in onze herinneringen, we zijn ze niet vergeten. Moge het lezen van hun namen (2) over u, lezer, die ze gekend hebt, over hen hebt horen praten, een stille vertedering brengen.

I. Zuidkant van de spoorweg

Aan de zuidkant van de spoorweg is het landschap nog praktisch ongerept, zoals het moet geweest zijn in de voorbije eeuwen. Aan weerskanten van de straat naar Nevele, die achter het lover der bomen verdwijnt, liggen de vruchtbare akkers als brede linten naast elkaar. Ter hoogte van een alleenstaande boom staat een groot reclamebord van „Sunlight Savon” als blikvanger voor de voorbijrijdende treinreizigers.

Tussen de hoge stammen van de loverrijke eikebomen van de Kapellestraat, rechts van de zogenaamde „vierweegse”, bemerkt men met enige moeite het dak van de hofstede „De Meren” (Rho 1), uitgebaat door *René Martens* (33 j.) landbouwer, die in 1903 gehuwd was met *Leontine Van Hoecke* (31). René, die verlangend uitkeek naar een zoon toen zijn vrouw voor de eerste maal in blijde verwachting was, had in 1910 al 5 dochtertjes: *Anna* (6 j.) die in 1928 trouwde met René Martens, *Maria* (5 j.) en *Eliza* (4 j.) die in de dertiger jaren met de gebroeders Raymond en Maurice Verhelst huwden, *Emma* (1 j.) die in 1935 met Julien Strobbe in het huwelijksbootje stapte en *Lea* (4/m.). Willens of nillens volgde later nog Andrea, die met haar man André Beelaert in Drongen-Baarle woont, en tenslotte werd op 2 april 1916 een zevende dochtertje geboren, Elisabeth die onder het luiden van de klokken naar de doopvont werd gedragen en koningin Elisabeth vertegenwoordigd door gravin Lucie Borluut, als illustere meter kreeg (3).

De witgekalkte woning met zwartgeteerde muurplint, brede ingang deur en vensterluiken (Dorp 123) droeg als uithangbord „Het Huis van Commerce”. Deze herberg werd bewoond door *Zeun De Grauwe* (57 j.) vlaskoopman (4) en *Mietje Vande Reviere* (61 j.) uit Aalter, zijn vrouw. Zij hadden drie grote dochters: *Martha* (22 j.) die bij haar huwelijk in 1916 met Maurits Martens (5) de herberg van haar vader overnam, *Louisa* (21 j.) kleermaakster en *Alice* (19 j.), die later met haar man Cyriel De Muynck het smidse-huis betroek naast de grote kapel op Reybroek.

Achter het „Huis van Commerce” bemerkt men de daknok van een langwerpige tweewoonst. In de eerste woning (Dorp 121) woonden *Louis Van De Wattijne* (77 j.), geboren te Oostwinkel en zijn vrouw *Mathilde Bultinck* (60 j.). In de woning ernaast (Dorp 122) woonde zijn zoon *Florimond Van De Wattijne* (26 j.), gehuwd met *Maria Mestdagh* (27 j.). Maria was afkomstig van Landegem. Flor, die zoals zijn vader smid was, bouwde zoals men op de foto kan zien in 1910 langs de straat naar Nevele een nieuwe smidse. Het echtpaar leefde lang en gelukkig en vierde op 5 juni 1980 de 75e verjaardag van hun huwelijk, een radium-jubileum (6). Ze stierven op dezelfde dag, op 24 oktober 1980, Maria eerst, Flor nauwelijks twaalf uur later. Ze hadden zo graag samen honderd jaar geworden.

II. Noordkant van de spoorweg

Aan de noordkant van de spoorweg ligt het zuidelijk deel van de dorpskom.

1. Langs de straat naar Merendree

Langs de straat naar Merendree (bovenaan links op de foto) staat achter vijf kaarsrechte populieren een huis met een verdieping (Dorp 3), eigendom van de Kerkfabriek. Het is de onderpastorie, betrokken door onderpastoor *Jozef Martens* (37 j.), geboortig van Stekene, en zijn meid *Elodie De Ridder* (56 j.) uit St.-Maria-Horebeke. De kapelaan, tevoren in Etikhove en sinds 1906 te Hansbeke, werd in 1913 benoemd in Bassevelde. Hij werd te Hansbeke opgevolgd door Gaston Spitaels, geboortig van Zandhoven, die voordien onderpastoor was te St.-Gillis-Dendermonde.

Achteraan op het erf van de nabijgelegen lage tweewoonst van het lange type bemerkt men de timmerwinkel en een stapel gezaagde planken van *Adolf De Muynck* (42 j.), timmerman en herbergier. Adolf, afkomstig van Ruiselede, was in 1899 gehuwd met *Elodie Beirnaert* (40 j.) van Hansbeke.

Ze woonden in de vorenste woning (dorp 5); de herberg met uithangbord „In de ploeg”. Ze hadden in 1910 vijf kleine kinderen: *Margriet* (10 j.), *Leon* (8 j.), *Clara* (6 j.) die op 14-jarige leeftijd overleed, *Maria* (5 j.) die het ambt bekleedde van postmeesteres te Hansbeke, en *Irma* (3 j.). Emma, een 10 maand oude baby, was pas begin 1910 gestorven. In 1911 werd nog een zesde kindje geboren, Anna, dat eveneens binnen het jaar overleed. De achterste woning (Dorp 6) van de tweewoonst werd bewoond door een oud echtpaar: *Pieter Bijl* (68 j.), landman, en *Ludovica Veevaete* (69 j.), kantwerkster.

Tegenover de tweewoonst stond aan de overkant van de straat een klein huis (Dorp 4) (onzichtbaar op de foto). Daar woonden *Gustaaf De Smet* (66 j.), landman, en zijn vrouw *Amelie De Clercq* (70 j.), tevoren getrouwd met Charles De Sutter. Ze hielden er een herberg „In 't Waterwrijf” open en een kruidenierswinkeltje. Nadat Amelie in 1918 was gestorven verhuisde Gustaaf naar Oostkamp, waar hij geboren was, en kwam Adolf Saelens er zich met zijn gezin vestigen.

2. De huizengroep tussen stationsplein en Merendreestraat

In het midden van de prentkaart bemerkt men een huizengroep met bijgebouwen, palend aan of omringd door het stationsplein, de straat naar Merendree en de dorpsstraat.

In het hoge huis met zadeldak en zoldervenster in de puntgevel (Dorp 7) woonde *Achiel Vuylsteke* (49 j.), landmeter, zaakwaarnemer en gemeentesecretaris van Hansbeke, gehuwd met *Maria Roygens* (46 j.) uit Lotenhulle. Het gezin telde vijf kinderen: *Marie* (14 j.), *Anna* (13 j.), *Madeleine* (9 j.), *Jozef* (7 j.) en *Antoine* (4 j.). Anna en Madeleine stierven op jeugdige leeftijd. Jozef en Antoine traden in de orde der paters Jezuieten en werden priester gewijd. De familie Vuylsteke had omstreeks 1890 op Reybroek aan de Driesstraat een kapel laten bouwen.

Louise Lambrecht (52 j.), jongedochter en kantwerkster, huisde in Dorp 8 naast de Kosterwoning die men op de foto herkent aan de vier vensters met luiken, twee aan weerszijden van de ingang deur (Dorp 9). Hansbeke bezat een nog jonge koster *Cesar Muylaert* (31 j.), benoemd in 1908 en afkomstig van Gijzegem. Hij was ook drukker. Zijn vrouw *Maria Buyle* (32 j.) bracht hij mee uit zijn geboortestreek, uit Herdersem. Ze hadden twee meisjes *Cecile* (5 j.) en *Lea* (4 j.), die in Melsen waren geboren waar ze eerst hadden gewoond, en een zontje *Wilfried* (6 m.). In 1913 kregen ze

nog een dochtertje Agnes. Het kostersgezin, dat eerst nog was verhuisd naar het herenhuis aan de spoorweg achter de kerk, vertrok in 1920 naar Moorsel. Cesar Muylaert werd als koster opgevolgd door Frans Snellings, die eveneens onderwijzer was te Hansbeke.

In het hoekhuis met achterkoer en poortje (Dorp 10) woonde *Gustaaf Mortier* (59 j.) kleermaker, die er eveneens een herberg en een textielwinkel uitbaatte. Hij was geboortig van Gent. Zijn vrouw *Rosalie Buysse* (56 j.) was van Nevele. Hun volwassen kinderen waren medebehulpzaam in de zaak: *Margriet* (27 j.) kleermaakster, *Maria* (24 j.) modiste, *Augusta* (22 j.), *Martha* (21 j.) en *August* (18 j.) ook kleermaker. *August Buysse* (73 j.) schoonbroer woonde tijdelijk bij hen in.

Karel Wille (53 j.), geboortig van Nevele, vlas- en fruitkoopman, en zijn vrouw *Hortensia Langerart* (47 j.) uit Aalter, woonden in het huis aan het stationsplein, dat eertijds tijdelijk als dorpsschool werd gebruikt (Dorp 12). Ze hadden een kroostrijk gezin. *Maria* (27 j.) en *Florence* (24 j.) waren uitgeweken naar Amerika. *Louisa* (26 j.) was gehuwd met *Jozef Union* (36 j.) vlaskoopman en herbergier in het „Huis van Vinderhout“ aan de kerk. De overige kinderen waren: *Kamiel* (22 j.) die in 1915 trouwde en zich in Landegem vestigde, *Edward* (20 j.) die in 1920 huwde met *Marina Sutterman*, *Prudence* (17 j.) die in 1919 na haar huwelijk met *Emiel Mettenanx* in Bellem woonde, *René* (15 j.), *Aimé* (13 j.) en tenslotte *Andrea* (10 j.) die in 1926 met haar man *Raymond Martens* naar Amerika uitweek.

Het grote huis met schilddak (Dorp 13), tegenover het station, was (zoals trouwens tot nog toe) slachterij en herberg „Sinte Cecilia“, bewoond door *Edward Van Der Plaetsen* (45 j.) uit Poesele en zijn vrouw *Emilie Van Vynckt* (45 j.). Ze hadden vier kleine spruiten: *Maurice* (6 j.), *René* (5 j.), *Mietje* (4 j.) en *Gerard* (3 j.). Na de dood van zijn vrouw hertrouwde *Edward* in 1919 met *Zulma Meheus* uit Meigem, die twee kinderen ter wereld bracht: *Omer* en *Yvonne*.

In het huis, palend aan en deels onder hetzelfde dak als de slagerswinkel (Dorp 14), rentenierde *Augusta Vuylsteke* (43 j.), dochter van *Felix* en *Hendrika Provyn*, en zuster van de gemeentesecretaris. Haar vader, die bij haar inwoonde, was einde 1909 gestorven.

Sedert juli 1909 was *Philemon Van Nieuwenburg* (35 j.), afkomstig van Beernem, stationschef te Hansbeke. Voorheen verbleef hij te Sint-Maria-Lierde. Zijn vrouw *Maria Clothilde Zaman* (39 j.) was geboortig van Verrebroek. Ze bewoonden het stationshuis (Dorp 15) en hadden vier kinderen:

Karel (6 j.) later gehuwd met *Rachel De Ruyck*, *Julien* (5 j.) die in 1934 trouwde met *Mireilla Martens*, *Elsa* (3 j.) en *Irma* (1 j.). *August Van Nieuwenburg* (26 j.), jongere broer van de stationschef, verbleef bij hen.

3. Aan de westkant van de dorpstraat

Onderaan rechts op de foto ziet men nog het zadeldak met de puntgevelschouw van de pastorie (Dorp 90), staande langs de westzijde van de dorpstraat. De hoogbejaarde pastoor *Hypoliet De Herde* (79 j.) werd geboren te Dendermonde, was achtereenvolgens onderpastoor te Balegem en te Kruishoutem, pastoor te Letterhoutem en te Schendelbeke, en vanaf 27 juni 1887 zieleherder te Hansbeke. Zijn huishoudster *Marie Clementine De Clercq* (35 j.) was afkomstig van Merendree. De pastoor stierf te Hansbeke op 6 februari 1913. Hij werd opgevolgd door *Alfons Maenhout*, geboortig van Eeklo en voordien pastoor te Vurste.

De woning met het lange achterliggende bijgebouw onder een Frans dak (Dorp 91) tegenover de straat naar Merendree, werd bewoond door *Noomken De Meyer* (67 j.) uit Aalter, weduwnaar van *Leonie Vander Ghinst* uit Bellem. Noomken was herbergier in „In de stroom”, winkelier en broodbakker, alom bekend als bakker van de Hansbeekse „Schietspoelen”, een gegeerd taartje met appelmoes gevuld (7). Hij had twee volwassen dochters: *Liza* (32 j.) die in 1910 huwde met *Emiel De Mulder* uit Tielt, en *Mietje* (29 j.); drie zoons *Adolf* (30 j.), *René* (24 j.) en *Edmond* (22 j.) hadden ook de bakkersstiel geleerd en hielpen hun vader in het bedrijf.

In het grote herenhuis met schilddak en lommerrijke tuin (Dorp 92) woonde *Maria Martens* (46 j.), weduwe en grondeigenares, samen met twee volwassen zonen uit haar eerste huwelijk met *Serafien Van Vynckt* van Bellem, namelijk *René* (26 j.) kadidaat-notaris, en *Charles* (24 j.), eveneens met *Anna* (17 j.), *Irène* (15 j.) en *Leon* (13 j.), drie kinderen uit haar tweede huwelijk met *Emiel Hanssens*. Bij haar verbleef ook nog *Charles Louis Hanssens* (83 j.) uit Nevele, haar oom, grondeigenaar en weduwnaar van *Rosalie Heyde*.

Aan de bewaakte overweg tegenover het stationsplein woonde *Joannes Martens* (43 j.) in de afspanning „In de Statie”. Op het voorhof langs de spoorlijn stond een rij lindebomen. De gebouwengroep omvatte de woning met zadeldaken van ongelijke hoogte, de stallen en het lange magazijn met witte gevelmuur. *Joannes* was koopman en drukker. Zijn vrouw *Leonie De Vreese* (44 j.) hield een textielwinkel. Ze hadden vier kinderen: een zoon

Maurits (22 j.) die in 1916 huwde met Martha De Grauwe (5), en drie dochters *Adèle* (19 j.), *Bertha* (18 j.) en *Clara* (17 j.). Nadat zijn woning zwaar werd beschadigd tijdens de beschieting van het dorp bij de aftocht van de Duitsers in 1918 verhuisde Joannes Martens met zijn gezin naar Gent.

4. Aan de oostkant van de dorpstraat

In de linkerbenenhoek van de foto ziet men nog een deel van het zadeldak van de bakkerij (Dorp 17) van het echtpaar *Kamiel De Cocker* (45 j.) uit Vosselare en *Louise Cassier* (42 j.). Het bakkersgezin telde acht kinderen: *Mietje* (22 j.) die zich later met haar man Remi Lawaisse in Gent vestigde, *Henri* (20 j.) ook broodbakker, *Leon* (19 j.), *Anna* (17 j.), *Clara* (16 j.) die huwde met Triphon Reyniers, *Alfons* (15 j.) die trouwde met Emilie Bauwens, *Emiel* (12 j.) die na zijn huwelijk met Madeleine Hanssens de bakkerij van zijn vader overnam, en *Madeleine* (7 j.).

Het soliede herenhuis tenslotte (Dorp 16) met verdieping en mansardedak, ommuurde voorhof en afzonderlijke bijgebouwen domineert de ganze stationswijk. Het was blijkbaar veel te groot voor *Leontine De Schuyter* (49 j.), jongedochter en grondeigenares, en haar jonge meid *Sidonie Meganck* (16 j.) uit Nevele. Leontine was de jongste dochter uit het tweede huwelijk van haar vader Pieter-Jozef met Francisca Lambrecht. Pieter-Jozef De Schuyter was een eerste maal gehuwd geweest met Eugenie Martens, tante van de vernoemde René (Rho 1), Maria (Dorp 92) en Joannes Martens (Dorp 94). Vóór de fusie van Hansbeke met Nevele werd het eigendom door de gemeente aangekocht en als gemeentehuis gebruikt.

Sedert 1910 heeft de tijd natuurlijk niet stilgestaan. Door de beschieting van Hansbeke door de Duitse artillerie vanaf de oostzijde van de Schipdonkkanaal gedurende 13 volle dagen, van 20 oktober tot 2 november 1918, werden meerdere woningen van de stationswijk zwaar beschadigd: stationsgebouw dat geheel werd vernieuwd, het huis van de gemeentesecretaris (Dorp 7) dat zonder verdieping werd herbouwd, en verder de woningen van Joannes Martens (Dorp 94), van Maria Martens (Dorp 92), van de weduwe Adolf De Muynck (Dorp 5) en van Adolf Saelens (Dorp 4).

De huizen, vernoemd onder Dorp 10 en Dorp 12, werden enkele jaren geleden gesloopt en hebben plaats gemaakt voor een ruime parking nabij het dorpscentrum.

Tenslotte wordt als meest ingrijpende wijziging van het panorama, anno 1910, de dichte bebouwing van gans de zuidkant van de Spoorweg vermeld, waardoor het landelijk karakter van dit dorpsgedeelte totaal verloren is gegaan.

Paasmaandag 1984
A. MARTENS, Gent.

Voetnoten

- (1) L. DE RUYCK, R. MOELAERT, A. RIJSERSHOVE, *De kerkdorpen Merendree en Hansbeke, heemkundig bekeken*, in *Ons Meetjesland*, 12e jaargang, nr. 3, 1979.
- (2) Gegevens werden geput uit het bevolkingsregister van Hansbeke 1910-1920, bewaard in het gemeentearchief te Nevele. De namen van alle inwoners van Hansbeke, anno 1910, uit de stationswijk werden in de tekst cursief gedrukt.
- (3) A. MARTENS, *Zeven dochter te Hansbeke*, in *Ons Meetjesland*, 10e jaargang, nr. 2, 1977.
- (4) A. MARTENS, *Zeun De Grauwe, één van de laatste vlashandelaars uit het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jaargang VIII, aflevering 1, maart 1977.
- (5) A. MARTENS, *Trouwen in oorlogstijd*, in *Het Land van Nevele*, jaargang XV, aflevering 4, december 1984.
- (6) H. MERCKX, *75 Jaar geleden trouwde Maria met Florimont, de schoonste jongen van het dorp*, in *Zondagblad*, nr. 1634, 1980.
- (7) A. JANSSENS, *Iets over Hansbeekse schietspoelen*, in *Het Land van Nevele*, jaargang XIII, aflevering 2, juni 1982.

TROUWEN IN OORLOGSTIJD

„'t Zijn droeve tijden als de oorlog woedt,” is de aanhef van het welbekende gedicht uit onze schooljaren, waarin de dichter in beeldrijke verzen de gruwelen van de oorlog beschrijft.

In het bezette binnenland nochtans, tijdens Wereldoorlog I, ver van het IJzerfront, ging het leven zijn gewone gang.

Midden in de oorlogstijd trouwden, zoals trouwens vele anderen, Maurits Martens en Martha De Grauwe. Hun huwelijk werd op vrijdag 5 mei 1916 in de parochiale kerk Sint-Pieter en Paulus te Hansbeke ingezegend door E.H. Alfons Bruggeman, pastoor.

Maurits was de enige zoon van Joannes Martens, koopman, en Leonie De Vreese, die handel dreven in de afspanning „In de Statie” tegenover het stationsplein te Hansbeke, aan de noordkant van de spoorweg (1).

Martha was de oudste dochter van Eugeen De Grauwe, vlaskoopman (2), en Maria Vandereviere, die eveneens te Hansbeke woonden in het „Huis van Commerce”, aan de zuidkant van de spoorweg.

Maurits en Martha liepen school op het dorp en deden er samen hun Plechtige Communie.

Reeds vanaf toen ontbloeide tussen hen een wederzijdse genegenheid. Enkel de dubbele spoorlijn dwarste hun verliefde blikken toen ze, ieder vanop de voortuin van hun woning, elkaar toelachten. Vastgebonden aan een steentje gooiden ze hun eerste heimelijke liefdebriefjes over de spoorweg naar elkander. Tot Martha, die vanzelfsprekend niet zo ver kon werpen als Maurits, op een zekere eer veel te kort gooide. De grote Raes, ba-reeldraaier, die reeds geruime tijd het verliefde gedoe had gadegeslagen, haastte zich om het briefje voor de neus van Maurits op te rapen, dat hij plagend en lachend meenam naar zijn keet aan de bewaakte overweg.

Het werd later een onzekere „vrijage” onder de naderende dreiging van de oorlog, zodat trouwen werd uitgesteld, ook nog in de eerste oorlogsjaren.

Maar in de lente van 1916, toen de zes lindebomen op de voortuin langs de noordkant van de spoorweg opnieuw bloeiden, werd uiteindelijk getrouwd.

Op de trouwdag las Clement De Craene, secretaris van de Zangmaatschappij Ste Cecilia en schoolmeester te Hansbeke, aan de feesttafel namens de zanggroep een huwelijksgedicht voor „Trouwen in oorlogstijd”, opgedragen aan de gehuwden, aan Maurits in het bijzonder die zingend lid was bij Ste Cecilia.

Omdat dit gedicht, blijkbaar van de (onvermoede dichters-) hand van Clement De Craene, kenschetsend is voor de sombere oorlogstijd van toen, verdienen deze eigentijdse verzen onze speciale aandacht. Ze worden hiernavolgend weergegeven zoals ze op 4 mei 1916 door de schrijver van de zangvereniging eigenhandig werden geschreven (3).

Huwelijksgedicht opgedragen aan Mr. Maurice Martens en Mej. Martha De Grauwe namens de Zangmaatschappij Ste Cecilia Hansbeke.

Trouwen in Oorlogstijd.

*Al de gevoelens van 't menschelijk herte
Zijn door den oorlog gestoord en in strijd,
Duizenden mannen staan ginds in de verte
Kappend en kervend vol haat en vol nijd:
Tallooze vaders zijn lang reeds vertrokken
Van weenende vrouw en van snikkende kind,
Jeugdige mannen zijn wreed'lijk onttrokken
Aan 't oog en aan 't herte van het liefde bemind!*

*Maar hier is 't geen bitter en hopeloos lijdén
Zoals men op 't akelig oorlogsveld ziet,
Geen haat en geen wraak of geen wanhopig strijdén
Maar zonnige zoetheid die 't herte geniet:
't Is liefde hier en vuriglijk lieven en minnen,
't Is trouwfeeste vieren met ouders en kind,
't Is trouwen vol liefde naar hert en naar zinnen,
't Is vieren een paar dat zich wederzijds mint!*

*Hier hoort men de flesschen klakkend ontkorken
In plaats van 't geknal van 't vernielend geschut,
Hier hoort men als wapens de lepels en vorken
In 't bord, waar elk naar verlangen uit put.
Hier stroomen zoo zoetjes uit flesschen en kannen
De edele wijn en het schuimende bier,*

*Verblijvend de gasten, zoo vrouwen als mannen,
In stee van het bloed door het oorelogsvier!*

*Hier zoekt men niet wreedlijk het mensdom te dunnen
Met roer en kanon en met moordende hand,
Maar talrijke kinders het leven te gunnen,
Vereenigd door God in een heiligen band.
Ja eere en roem zij de dappere Belgen
Die streden en strijden met 't wapen in d'hand,
Maar lof ook aan hen die door nieuwere telgen
Bereiden en sterken de toekomst van 't land!*

*En 'k wensch nu als tolk van ons maatschappije
Goe reis aan der vrienden huwelijksboot,
Een gunstigen wind en een sluim'rende tije
Bevrijd steeds van mijn en gevreesde duikboot.
Dat d'ooivaar alras een koppel matroosjes
Gelieve te schenken aan 't minnende paar,
Een koppelken kindjes zoo blozend als roosjes
Met 't herte van moeder en 't aanzicht van vâar!*

Beloken Pasen, 1984
A. MARTENS, Gent

-
- (1) A. Martens, *Panorama en inwoners van Hansbeke, anno 1910*, in *Het Land van Nevele*, jaargang XV, aflevering 4, december 1984.
  - (2) A. Martens, *Zeun De Grauwe, één van de laatste vlashandelaars uit het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jaargang VIII, aflevering 1, maart 1977.
  - (3) Met onze hartelijk dank aan de heer Albert De Craene, die ons het huwelijksgedicht van de hand van zijn vader heeft overhandigd.

EEN TELLING VAN HET HOORNVEE

TE POESELE IN 1772 (1)

In het begin van het jaar 1772 werd door de Raad van Vlaanderen een bevelschrift uitgevaardigd waarbij aan de baljuws de opdracht werd gegeven een telling van het hoornvee in de verschillende gemeenten te organiseren. Te Poesele had deze telling plaats op 4 en 5 februari. Terzelfder tijd werden de gegevens in een ongeveer honderddertig bladzijden tellend register ingeschreven. Dit register bevat volgende inleidende tekst :

„Boeck ofte denombrement van het hoornvee bevonden binnen de perochie ende vrijeijghdomme van Poessel, Casselrije vanden Oudenburg van Ghendt, opgehenomen ende gheformeert by den officier Joannes Vermeire, mids d'absentie van Joncker Joseph François Emanuel Delzoy baillieu hier tot gheautoriseert. Judocus Van Doorne, burghemeester ende Augustinus De Vreese, schepenen der vornomde prochie ende vrijeneijghdomme van Poesele als commissairen ...”

In de meeste gevallen is per bezitter van hoornvee een dubbel blad voorzien. Bovenaan staat de naam van de eigenaar, daaronder zijn zeven kolommen getrokken die volgende vermeldingen bevatten : het aantal koeien, ossen, vaarzen, kalveren (iedere keer met kleurbeschrijving), het totaal aantal dieren, een kolom die de aangroei van de veestapel aangeeft en een kolom die de verminderingen van de veestapel aangeeft (2). Het register bevat ook aanvullingen voor de volgende jaren doch deze lijken ons niet steeds nauwkeurig opgetekend.

In totaal werden tijdens de telling 199 stuks hoornvee opgetekend waarvan 127 koeien, 1 os, 23 vaarzen en 48 kalveren. Deze aantallen slaan terug op 60 vermelde uitbatingen. In de kantlijn staan ook de wijken vermeld. Zo zien we dat Poesele voor deze telling opgesplitst werd in zes wijken ; tussen haakjes vermelden we het aantal uitbatingen per wijk : *Wyck van Kerrebroeck* (10), *Hullewyck* (11), *de Scheydenden hoeck* (6), *Wyck Poesel Boven* (14), *Plaetsewyck* (8), en *de Neerschuerwyck* (11).

De grootste bezitter van hoornvee is eigenaar van 15 dieren, twaalf bedrijven tellen slechts één dier.

Hierna volgt de lijst van de grootste hoornveebedrijven, tussen haakjes vermelden we de huidige ligging van deze bedrijven.

AANTAL

212.

Naam	Wijk en plaats	koeien	ossen	vaarzen	kalveren	totaal
Carel Bogaert	Poessel Boven (Goed ten Briele)	6	—	3	6	15
Jacobus De Mulder	Neerschuerwyck (Beentjesstr. 32)	5	1	2	2	10
Guilliam De Schrijver	Poesel Boven (Bredeweg 34)	4	—	2	3	9
Pieter Martens	Kerrebroeck (Goed ter Walle)	5	—	2	2	9
Judocus Van Doorne	Kerrebroeck (Nieuwe Kerkstr. 3)	6	—	2	1	9
Judocus Dhont	Hullewyck (Oude Kerkstr. 8)	5	—	1	2	8
Christiaan Mortier	Scheydenden hoeck (Mortierstr. 14)	5	—	2	1	8
Lieven Martens	Hullewyck (Oude Kerkstr. 9)	5	—	—	1	6

Uit de kleurbeschrijvingen der dieren noteerden we o.a. volgende variëteiten : *rood bonte met cromme hoorens*, *roode bonte met cneuckel hoorens* (3), *roode sterre* (4), *roode blare* (5), *de bruyne gremel* (6), *swarte coeij met kneuckel hoorens*, *een grijsde koeij*, *roote koeij met eenen witten buijck*, *root rent*, *root gegremelt calf* (6), *root bonte calf*, *swart geblaert calf*.

Interessant zijn wel de gegevens die vermeld staan bij de rubrieken „*vermeerderijnghe*” en „*verminderijnghe*”. Hier vernemen we waar onze veekwekers hun dieren gingen aankopen of verkopen. Naast een twintigtal geboorten van kalveren in 1772 werden in datzelfde jaar elf dieren aangekocht waarvan 3 te Meigem en 3 te Poesele zelf, 2 te Nevele, 1 te Kanegem, Vinkt en een niet nader vermelde gemeente. Bij de „*verminderijnghe*” controleerden we de gegevens over meerdere jaren. In de meeste gevallen wordt de plaats waar het dier werd verkocht, de koper en de reden waarom deze het aankocht vermeld. Over een periode van een vijftal jaren werden 22 dieren te Deinze verkocht, meestal „*op de feeste*” (7), ook eenmaal op „*de nieuwe Calseyde*”. Daarna volgt Nevele 15 dieren, Meigem 14, Drongen 13, Vinkt 10, Lotenhulle 8, Poesele 7, Landegem 6, Tielt 6, vooral „*op de feeste*”, Hansbeke en Vosselare 3, Roosbeke 3, Poeke, Ruiselede, Latem, Ursel en Petegem 2, Leerne, Sint-Martens-Leerne, Nazareth, Kanegem, Lovendegem. Gavere.

Ingelmunster, Gent „*op de merckt*”, Merendree, Sleidinge, Kruishoutem, Huise, „*aen den bailliu van Vinderhoute*”, „*aen Louis Vroeman om te vertrecken naar Iperen*” één dier. Voor 13 dieren werd geen plaats vermeld. Eén dier werd ter plaatse geslacht en een tiental dieren stierven door ziekte waarvan 3 op één dag. Zo zien we dat de veestapel van Francies Van Oost, uit „*den Scheydenden hoeck*”, tussen 9 en 26 maart 1772 volledig uitsterft. Men schrijft bij de „*verminderijnghe*” :

- „– *den 9 maerte de swarte blare met rechte hoorens de welcke in het calven is geswolten* (8)
- *op de 26e marte de roote koey met eenen rootten rugge*
- *op de 26e marte de swartte versse*
- *op den selven dito het root bonte calf*”

De reden van het afsterven der dieren wordt echter niet vermeld.

De bedoelingen van de koper met het aangekochte dier vinden we terug door volgende vermeldingen : *om te queecken*, *om te stallen*, *om te slachten*, *vor sijn gebruyck*.

Spijtig genoeg maakt deze telling geen melding van het andere vee op de verschillende bedrijven, zodat het ons niet mogelijk is een volledige reconstructie van de veestapel te Poesele, twee eeuwen terug, weer te geven.

André BOLLAERT, Poesele

Noten

- (1) R.A.G. Baronie Nevele, Poesele, nr. 1567.
- (2) Zie bijlage 1.
- (3) *cneuckel hoorens* : vermoedelijk gaat het hier om kleine horens die op kneukels lijken.
- (4) *sterre* : in de normale betekenis wordt een bles op het voorhoofd van een paard bedoeld.
- (5) *blare* : = blaer : bles, met een witte vlek aan het voorhoofd . Het verschil tussen blaer en ster dient o.i. vooral gezocht in de vorm van de bles op het voorhoofd ; rond = blaer, puntig = ster.
- (6) *gremel* : gremelen = bevleken, bevuilen.
- (7) *feeste* : jaarmarkt.
- (8) *geswolten* : swelten = versmachten.

Voor de woordverklaring raadpleegden we het *Middelnederlandsch Handwoordenboek* bewerkt door J. Verdam, uitgave 1979 en van Dale *Groot-woordenboek der Nederlandse Taal*, 10e herdruk 1982.

BIJLAGE 1

Voorbeeld van beschrijving van de veestapel. We namen die van Jacobus De Mulder omdat hij de enige is die alle vermelde koesoorten bezit.

<i>COIJEN</i>	<i>OSSEN</i>	<i>VEERSSEN</i>	<i>CALVERS</i>	<i>TOTAAL</i>
1. <i>swarte bonte met cneuckel hoorens</i>	1. <i>wit met roode plecken</i>	1. <i>swart bonte idem</i>	1. <i>swart bonte ossecalf rood bont</i>	10
2. <i>roode bonte rechte hoorens</i>				
3. <i>swart met rechte hoorens</i>				
4. <i>swart-idem</i>				
5. <i>rood met rechte hoorens</i>				

VERMEERDERIJNGE

Op den 6 mey opgegeven dry calvers om te queecken, 2 veirssen het een root het ander wit het 3e een swart ossecalf.

Op den eersten febr. 1773 een swart.

VERMINDERIJNGE

Den 3e maerte de roode bonte hier nevens die door opgestoptheyt is geswolten.

Den 15 april 1772 de witte osse met roode plecken vercocht aen Livinus Impe tot Petegem om te slachten.

Op de 22 april 1772 de roode koeij met rechte hoorens vercocht aen Livinus Impe tot Petegem om te slachten.

Op den 10 meye 1773 het swart bonte ossecalf vercocht aen Augustinus De Schrijver tot Nevel om te slachten.

Op de feeste tot Deynse in 8bre 1773 vercocht een osse en veirsserent.

BIJLAGE 2

Het aantal dieren per bedrijf.

Koeien	aant. bedrijven	Totaal hoornvee	aantal bedrijven
6	2	15	1
5	5	10	1
4	2	9	3
3	4	8	2
2	23	6	1
1	24	5	2
		4	7
Vaarzen	aantal bedrijven	3	13
3	1	2	18
2	5	1	12
1	10		
Kalveren	aant. bedrijven		
6	1		
3	1		
2	5		
1	29		

DE POESELSE BEVOLKING IN 1729

Reeds vanaf de 17de eeuw was de pastoor van iedere parochie door de kerkelijke overheid verplicht jaarlijks een telling te houden van de inwoners in zijn parochie. Deze telling werd de *Status Animarum* genoemd. Vele van deze tellingen zijn in de loop der tijden verloren gegaan. Degene die bewaard gebleven zijn leveren ons veelal interessante gegevens omtrent de samenstelling van onze dorpsbevolking in vroegere tijden. Zo een voorbeeld is de telling van pastoor Paul Leyten uit 1729. Poesele telde op dat ogenblik 265 inwoners. Het inkijken van de geboorte- en overlijdensregisters van dat jaar doet ons veronderstellen dat de vermelde telling werd opgemaakt einde mei, begin juni.

Bij het doornemen van de gegevens van de telling stelden we vast dat in totaal 247 personen (127 mannen en 120 vrouwen) in de gegevens werden opgenomen. Pastoor Leyten zelf geeft uitleg waarom niet iedereen is vermeld. Hij schreef hieromtrent : „*dat de knechten ende maerten in den volgenden staet niet al en zijn getelt : om het verschuyfen*”.

Teneinde een zo duidelijk mogelijk overzicht te geven van de situering van de bevolking schetste de pastoor 7 kaarten (één algemene schets en zes meer gedetailleerde schetsen) waarop via een nummering de woningen aangeduid staan. Onderaan of opzij worden deze nummers herhaald met daarna de naam van de bewoners.

Voor de *Status animarum* zelf wordt dezelfde nummering gebruikt.

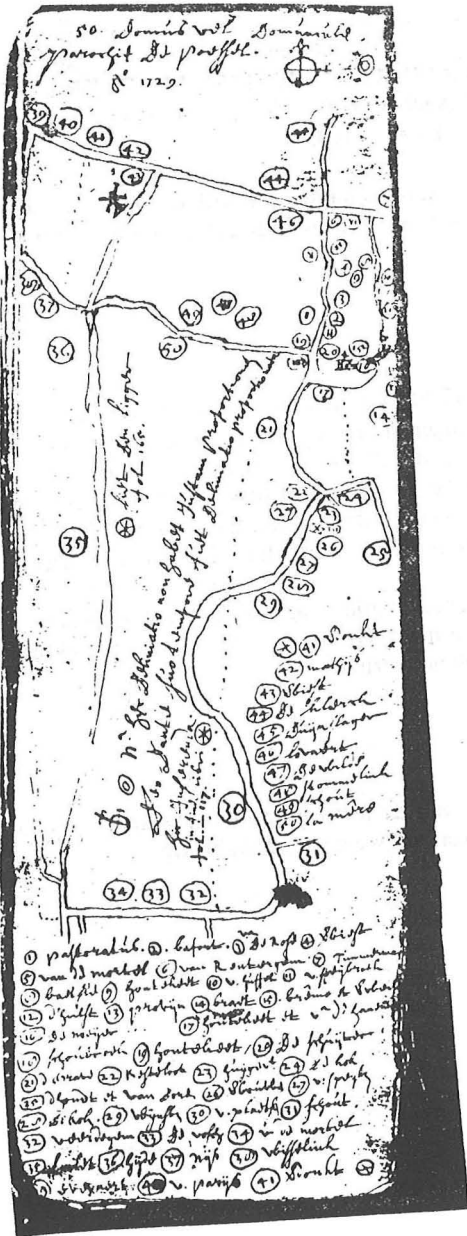
Er worden 50 woningen vermeld, waarvan bij twee staat dat ze onbewoond zijn. Wel dient opgemerkt dat de gegevens slaan op de parochie Poesele en niet op de gemeente in haar geheel. Bij ieder nummer staat bovenaan het gezinshoofd, gevolgd door de naam van zijn echtgenote, kinderen en eventuele inwonenden. Indien het kinderen betreft uit een vorig huwelijk wordt meestal ook de naam van de vader of moeder vermeld.

De voornamen worden veelal ook verkort weergegeven.

Volgende namen vinden we bij de woningen terug, het cijfer tussen haakjes duidt het aantal bewoners aan :

1. - de pastoor (3), 2. - Bafort (6), 3. - De Roose (4), 4. - Verbiest (3), 5. - Van de Mortel (2), 6. - Van Rentergem (6), 7. - Timmermans (3), 8. - Baetsle (5), 9. - Houtekeet (8), 10. - onbewoond, 11. - Van Speybroeck (4), 12. - D'Hulst (4), 13. - Provijn (8), 14. - Braet (3), 15. - onbewoond, 16. - De Meyer (7), 17. - Houtekeet (10), 18. - Van Schaubroeck (6), 19. - Houtekeet (7), 20. - De Schuyter (3), 21. - De Graeve (5), 22. - Kesteloot (2), 23. - Huijgeveldt (3), 24. - De Kok (2), 25. - Dhondt (6) en Van Doren (6), 26. - Verbouwen (6), 27. - Van Speijbroeck (5), 28. - De Kok (2), 29. - Wijns

Algemene schets van de
situering van de Poe-
selse bevolking in 1729
door pastoor Paul Ley-
ten. (RAG - Poesele :
parochieregister 1)

berge (9), 30. - Van der Plaetsen (8), 31. - Schout (4), 32. - Veerdegem (3), 33. - De Vosch (6), 34. - Van de Mortel (6), 35. - Sarlet (4), 36. - Hijde (9), 37. - Nijs (5), 38. - Wisselinck (5), 39. - Everaert (6), 40. - Van Parijs (4), 41. - Verdonkt (3), 42. - Mathijs (3), 43. - Verbiest (5), 44. - De Klerck (5), 45. - Duijnslager (10), 46. - Lovaert (7), 47. - De Wilde (3), 48. - Stomme-
linck (2), 49. - Schout (5), 50. - La Mère (6).

Opvallend is wel de schrijfwijze van de namen De Kok en De Klerck waar de letter C. vervangen werd door een K. Hetzelfde geldt voor de naam Kokuyt.

Bedrijven

Dank zij het „Gaerboek 1724-1730” kunnen we ons een idee vormen van de grootte der landbouwwitbatingen in 1729. Zo vinden we drie bedrijven terug met een oppervlakte tussen de 20 en de 25 ha, één bedrijf tussen 15 en 20 ha, drie bedrijven tussen 10 en 15 ha, elf tussen 3 en 5 ha, achttien bedrijven tussen 1 en 3 ha en twaalf bedrijven van minder dan 1 ha grootte. M.a.w. 85 % van de bedrijven is kleiner dan 5 ha en 25 % is zelfs kleiner dan 1 ha.

Verder vinden we nog een molenaar, smid, wagenmaker, schoenmaker en een herberg langs de Bredeweg vermeld. Op het dorp was vermoedelijk ook een herberg, doch dit is niet expliciet vermeld.

Inwoners

Om een duidelijk beeld te geven van de leeftijdsgroepen waarin de inwoners kunnen worden ingedeeld maakten we volgende tabel op.

leeftijd	aantal	mannen				vrouwen			
		gehuwd	ongetruwd	weduwn.	tot.	gehuwd	ongetruwd	weduwe	tot.
0 - 5	37	-	-	-	20	-	-	-	17
6 - 10	23	-	-	-	14	-	-	-	9
11 - 20	65	-	-	-	32	1	(32)	-	33
21 - 30	41	5	13	-	18	16	7	-	23
31 - 40	26	10	3	1	14	9	2	1	12
41 - 50	29	15	1	-	16	8	2	3	13
51 - 60	15	5	-	2	7	3	3	2	8
61 - 70	8	3	1	-	4	1	2	1	4
71 - 80	3	1	-	1	2	1	-	-	1
totalen :	247	39	18	4	127	39	(48) 16	7	120

Wat hierin direct opvalt is het grote aandeel van de jonge bevolking : 125 van de 247 inwoners zijn jonger dan 20 jaar, dit is zelfs iets meer dan 50 % van de bevolking.

1729 kunnen we situeren in een periode van vrede na het oorlogsgewoel van de Negenjarige oorlog en de Spaanse successieoorlog (1701-1713). Deze vredige periode werd echter opnieuw onderbroken door de Oostenrijkse successieoorlog (1741-1748).

Het is ook midden deze periode dat de huwelijkscoëfficiënt en geboortecoëfficiënt (= verhouding van het aantal geboorten of huwelijken t.o.v. de ganse bevolking) terug even in stijgende lijn gaan in gans Vlaanderen, om daarna gedurende meer dan honderd jaar te dalen (*).

Volgens pastoor Leyten bevinden zich onder de 265 inwoners van de parochie 180 communicanten en 85 niet-communicanten, 37 onder hen biechten regelmatig en 48 zijn vermeld als kinderen.

Dit betekent dat de communicantenleeftijd bereikt werd op de leeftijd van 15 jaar. Tweeënnegentig kinderen (51 jongens en 41 meisjes) vonden we terug in de leeftijdsgroep tussen 0 en 15 jaar ; waarvan 7 kinderen 15 jaar oud zijn. Ongeveer vanaf de leeftijd van 8 jaar werden de kinderen tot het biechtsacrament toegelaten. Deze cijfers wijzen er ook op dat er zich onder de personen die niet in de *Status animarum* opgenomen zijn geen kinderen bevinden onder de 15 jaar.

Eénmaal vinden we sporen terug van ouderloze kinderen : Adriaan Onderbeke (14 jaar) is inwonend bij het echtpaar Geraert Verbiest (57 jaar) en Livijne Coppens (58 jaar) en Peternelle Onderbeke (16 jaar) is inwonend bij Guiliam Duijnslager (bij nr. 45).

De oudste inwoner is Pieter Verdonkt, hij is 79 jaar en woont op het Goed ten Briele samen met zijn zoon Cornelis (tussen 30 en 40 jaar) en dochter Josijntjen (46 jaar). Op Kerstmis 1730 wordt de hoeve echter overgelaten aan Carel Bogaert.

Het gemiddelde aantal personen per woning bedroeg 5,52 ; de grootste concentraties van personen vinden we terug bij Guiliam Duijnslager (nr. 45) waar hij samen met zijn echtgenote, 7 kinderen en de inwonende Peternelle Onderbeke een gezin vormt van 10 personen en bij het nr. 17 waar de weduwe van Judocus D'Hanens met haar zes kinderen inwoont bij het echtpaar Joos Houstekeet en Rosa De Pauw die zelf één kind hebben. De gegevens betreffende de woning bij het nr. 25 (Dhont en Van Doren) worden hier niet meegerekend omdat het hier gaat om twee woningen die aan elkaar gebouwd zijn.

(*) zie Chr. VANDENBROEKE, *Sociale geschiedenis van het Vlaamse volk*, Beveren, 1981, blz. 75 en 98 (grafiek).

Twee meer gedetailleerde schetsen van de situering van de woningen bij de nrs. 39 tot 50 met vermelding van : (1) de pastorie, (6) de schoenmaker, (41) het goed ten briele, (42) de popelier, (43) de smidse, (44) de molenaar, (46) de wagenmaker. (RAG - Poesele, parochieregister, nr. 1.)

Alleenwonenden zijn er niet, wel drie woningen met slechts 2 bewoners (nr. 5, 24 en 48). In augustus van hetzelfde jaar komt er een vierde bij als het 2-jarig zoontje van koster Egidius De Schuyter (bij nr. 20) overlijdt. Op 22 oktober van hetzelfde jaar wordt het gezin echter opnieuw verrijkt met een dochter : Petronella.

Gezinnen

In 47 woningen vonden we 51 gezinnen terug met volgende structuur :

– echtparen (man en vrouw zijn beiden in leven)	: 39
– weduwen met kinderen	: 7
– weduwnaars en kinderen	: 3
– meerderjarige alleenwonende kinderen	: 2

De pastorie waar de pastoor samen woonde met zijn zuster en zijn meid werd in deze opsomming niet opgenomen. Eénmaal (bij nr. 19) woont een echtpaar (man + vrouw + kind) in bij een ander echtpaar met dezelfde gezinsstructuur. Driemaal is het een weduwe met kinderen die inwoont bij een echtpaar. Vijfmaal vinden we één persoon terug die inwonend is bij een echtpaar, vermoedelijk als knecht of meid. Tweemaal vinden we 2 personen terug die inwonend zijn en eenmaal drie personen plus een kind van 1 jaar oud (bij het nr. 19). Hier is het ons echter niet duidelijk of het hier gaat om een echtpaar met kind, weduwe met kind of een moeder met een buitenechtelijk kind.

De structuur van de gezinnen van de vier alleenwonende weduwen ziet er als volgt uit : bij het nr. 33, 41 jaar oud en 5 kinderen tussen 5 en 16 jaar ; bij het nr. 37, 55 jaar oud en 4 kinderen tussen 18 en 30 jaar ; bij het nr. 48, 32 jaar oud en 1 kind van 12 jaar en bij het nr. 50, 53 jaar oud en 5 kinderen tussen 14 en 25 jaar.

Bij de weduwnaars is Pieter Verdonkt (nr. 41) voor de tweede maal weduwnaar. Pieter Van Speybroeck (nr. 27) is 59 jaar en heeft 4 kinderen tussen 9 en 22 jaar waarvan de oudste dochter Peternelle vermoedelijk wel zal verantwoordelijk geweest zijn voor het huishouden. In de minst gunstige situatie verkeert Christiaen Mathijs. Hij is 33 jaar heeft 2 kinderen van 5 jaar en 3 jaar oud en dient in zijn levensonderhoud te voorzien door het openhouden van de herberg *De Popelier*.

Bij de 39 echtparen vinden we er 15 terug waarvan we met zekerheid kunnen aannemen dat het hier gaat om een tweede huwelijk.

In elf gevallen wijzen deze gegevens op een tweede huwelijk van de man en in vier gevallen op een tweede huwelijk van de vrouw. Nergens vonden we een spoor dat er zou kunnen op wijzen dat beide partners een tweede huwe-

lijk aangingen. Opmerkelijk is wel dat bij de gevallen van een tweede huwelijk van de vrouw deze steeds ouder is dan de man. Het is dan ook meer dan waarschijnlijk dat we hier iedere keer te doen hebben met een „*mariage de raison*”. Bij twee van de vier gevallen is ons dit echter niet duidelijk (bij de nrs. 18 en 31). Des te duidelijker wordt het berekend huwelijk bevestigd in de twee andere gevallen. Jan Verbiest (nr. 43), ouder dan 20 jaar (de juiste ouderdom van beiden is onleesbaar door een scheur in het blad van het register) huwde Petronelle Dromaert, ouder dan 40 jaar, de weduwe van smid De Mulder bij wie ze drie kinderen had en vestigde zich in de smidse. Guiliam Duijnslager (nr. 45), 33 jaar, was gehuwd met Martijntje Kokuyt, 40 jaar, weduwe uit haar eerste huwelijk met F. Van Hese van wie ze vijf kinderen meekreeg. In haar tweede huwelijk, tot 1729, komen daar nog twee kinderen bij. Dit huwelijk legde Duijnslager zeker geen windeieren. Vanaf 1724 tot na 1730 zien we zijn hofstede groeien tot een oppervlakte van meer dan 20 hectaren. Later, rond 1750, vinden we hem zelfs terug als burgemeester van Poesele.

Wat de leeftijdsverhouding tussen de echtelingen betreft zien we dat in 26 gevallen de man ouder is dan de vrouw, 8 maal is de vrouw de oudste partner, 3 maal is de leeftijd gelijk en 2 maal is het niet juist uit te maken gezien enkel de tientallen van het getal dat de leeftijd aangeeft leesbaar zijn. In de leeftijdstabel is dat ook duidelijk te merken. Zo zien we dat de meerderheid van de gehuwde vrouwen gesitueerd is in de leeftijdsgroep tussen 21 en 40 jaar. Bij de mannen bevindt het grootste aantal gehuwden zich tussen 31 en 50 jaar.

Met zo een resultaat is het dan ook meer dan logisch dat zich grote leeftijdsverschillen voordoen tussen de echtelingen. We zochten die verschillen op en kwamen tot volgend resultaat.

de man is ouder

1 tot 5 jaar : 9 maal
 6 tot 10 jaar : 6 maal
 11 tot 15 jaar : 3 maal
 16 tot 20 jaar : 3 maal
 21 tot 25 jaar : 3 maal
 + 25 jaar : 2 maal

de vrouw is ouder

1 tot 5 jaar : 5 maal
 6 tot 10 jaar : 2 maal
 + 10 jaar : 1 maal

Van de 51 gezinnen zijn er zes waar geen kinderen vermeld staan. Enerzijds speelt de hoge ouderdom van de echtelingen hier een rol zodat vermoedelijk reeds alle kinderen het ouderlijk dak verlaten hebben, in de andere gevallen blijkt het om een pasgehuwd paar te gaan. Twee gezinnen

(nrs. 29 en 45) hebben 7 kinderen, wat het maximum is. Verder vinden we 4 gezinnen met 6 kinderen, 3 met 5 kinderen, 9 met 4 kinderen, 7 met 3 kinderen, 9 met 2 kinderen en 11 gezinnen hebben 1 kind.

Het oudste echtpaar vinden we bij de woning nr. 22. Gillis Kesteloot is 76 jaar en zijn echtgenote M. Lippens is 73 jaar oud.

Namen

Specifieke concentraties van dezelfde familienaam vinden we te Poesele in deze periode niet terug. Bij de gezinshoofden komt de naam Houtekeet drie maal voor. Verbiest, Schout, De Kok, Van de Mortel en Dhondt komen tweemaal voor. Alle ander familienamen komen slechts eenmaal voor. Bij de voornamen is er wel een duidelijke voorkeur te merken.

Bij de mansnamen vinden we 31 personen terug die de naam Pieter of Petrus meekregen (dit is ongeveer 1/4 der mannelijke bevolking).

Joannes (12 X) en Jan (4 X) vinden we samen 16 maal terug.

Franciscus 14 maal, Guiliam(e) (9 X) en Gillis (2 X) samen 11 maal, Lieven of Livinus 9 maal en Jacobus en Joos 6 maal.

Bij de meisjesnamen is de naam Peternelle, Petronella of Petronelle de populairste ; we vinden hem 13 maal terug. Daarna volgt de naam Joanna die we 12 keer terug vinden, Josijntjen komt 11 maal voor, Livina, Livijne of Livijntje 10 maal, Marie of Maria 8 maal, Maria-Anna 7 maal, Catherina, Isabella, Adriana en Anna-Maria elk 5 maal en Jenne of Jenneke komt 4 maal voor.

André BOLLAERT, Poesele

Geraadpleegde bronnen

- RAG, Poesele, Parochieregister, nr. 1.
- RAG, Poesele, nr. 1565 Index van Ontvangsten 1724/30.

BIJKOMENDE GEGEVENS
OVER DE POESELSE UITWIJ KING
NAAR AMERIKA TUSSEN 1890 EN 1930

Na het verschijnen van de brochure *Toen Poesele nog POESELE was* in september van vorig jaar en de publikatie van een verbeterde, ingekorte versie van de tekst over de uitwijking in ons driemaandelijks tijdschrift van maart van dit jaar, bekwamen we nog meer informatie over de Poeselse uitwijkingen.

Van de heer Georges Boone uit Nevele ontvingen we nog enkele bijkomende gegevens over de familie Bauters.

- Bauters Fredericq
Huwde in Amerika met Celina Van Wassenhove (afkomstig uit Zomergem). Het echtpaar kreeg drie kinderen: Joseph, Robert en Agnes.
- Bauters Oscar
Stapte ook in Amerika in het huwelijksbootje en werd vader van 4 kinderen, 2 zonen en 2 dochters.
- Bauters Marie   ° Poesele 15.08.1892.
Zij huwde Ivo Van Wassenhove (° 1890) die nog in leven is. Ivo is de broer van Celina Van Wassenhove. Het echtpaar kreeg één zoon, Henry, geboren in 1922. Marie Bauters overleed te Eikhart (Indiana) op 6 april 1980.
- Bauters Irma   ° Poesele 09.10.1900.
Zij huwde in de Verenigde Staten met Leon L. De Cloedt (afkomstig uit Nevele). Het echtpaar bleef kinderloos. Irma Bauters overleed na een langdurige ziekte te Mishawaka op 26 februari 1984.

Nog van de heer Boone ontvingen we het doodsprentje van ALFONS DE CLERCQ, geboren te Poesele op 24 mei 1897, echtgenoot van Flavie Du Chateau en overleden te South Bend, Indiana, op 10 mei 1981.

De heer Juliën Veys uit Gent bezorgde ons een originele akte, opgemaakt door notaris Van der Heyden te Mishawaka, waarin Marchel Onderbeke (° Deinze 07.05.1882) toelating geeft aan zijn dochter Renea, (° Morlan-

welz 23.12.1900) wonende te Gent, om te huwen met Maurice Veys, geboren te Poesele en wonende „Groot Meerhem” te Gent. Dit document werd gepasseerd op het Belgisch Consulaat te Chicago op 20 januari 1922. Alhoewel dit document niets met de emigratie vanuit Poesele naar de V.S. te maken heeft vonden we het vermelden toch wel de moeite waard. Bij raadpleging van de Besluiten van burgemeester en schepenen 1837/1855 van Poesele (R.A.G., Moderne Gemeentearchieven reeks 13, nr. 2) trok een vel papier, dat blijkbaar dienst had gedaan als bladwijzer, onze aandacht. Bedoeld blad bleek namelijk een brief te zijn van een zekere CAMIEL DE CLERCQ, uit Chicago, gericht aan burgemeester De Mulder. De tekst als volgt:

Chicago, den 12 oktober 1890.

Geachte Vriend Burgemeester,

*Ik heb u vriendelijk te bedanken over de goedheid die gij gehad hebt voor mij en mijne moeder het gele voor haar terecht te willen brengen dien ik met zuren arbeid verdiend heb en zonder u misschien in dolhof zou gebleven hebben en voor mij was het een groot geloof om er achter te zien want ik was ver van het ofies waar ik het verzonden had en met andere kan men daar weinig korten en alles is zo wijd en afgelegen waar ik dan was maar nu ben ik in een stad waar van de bevolking 1200 duizend geschat word.
aanvaard mijne groetenis.*

get. Camiel De Clercq

Uit dit schrijven blijkt dat ook reeds vóór 1890 inwoners van Poesele uitgeweken zijn naar de V.S. Spijtig dat van de periode 1850-1890 geen bevolkingsregisters in het R.A.G. of de gemeente voorhanden zijn zodat voor een studie van de uitwijking vóór 1890 we niet kunnen terugvallen op officiële documenten doch eerder op het toevallig ontdekken van gegevens aangewezen zijn.

ANDRÉ BOLLAERT
Poesele

VOLAPÜK TE NEVELE

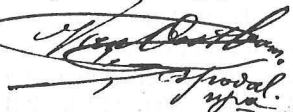
(Aanleiding tot dit artikel: een krantenknipsel uit 1895 door dhr. Roger Claeys uit Zomergem aan ons bestuurslid Antoine Janssens bezorgd; een briefkaart in Volapük gesteld, nu in het bezit van onze penningmeester André Bollaert.)

Een bijzonder kenmerk van de economie in de 2e helft van de 19e eeuw is de geweldige expansie van het internationaal handelsverkeer. Nochtans is er een hinderpaal die de handelsbetrekkingen erg bemoeilijkt: de verschillende geschreven en gesproken talen. Als men weet dat er over de wereld meer dan 3000 talen bestaan, is het maar al te duidelijk dat de betrekkingen tussen de volkeren heel wat moeilijkheden qua taalgebruik onder vinden. Beperken wij ons tot België, dan zien we dat ons land op het einde van de 19e eeuw drukke handelsbetrekkingen heeft met landen uit Zuid-Amerika, Rusland en China, om maar niet van de koloniën te gewagen. En het begrijpen, zowel in woord als in schrift, van mekaars handelingen is een essentiële voorwaarde tot een vlot en produktief handelsverkeer.

Een eenvoudige oplossing om de taalmoeilijkheden op te ruimen is het gebruik van een taal die reeds ruim verspreid is en die dan als wereldtaal zou fungeren. Komen dan in aanmerking het Chinees, het Spaans, het Russisch, het Engels, maar geen van de grote mogendheden zal willen aanvaarden een andere taal als de hare te gebruiken. Vindingrijke geesten hebben dan bedacht dat het creëren van een volledig nieuwe taal - een kunsttaal dus - de taalproblemen zou kunnen wegwerken, zonder de nationale trots van de grote mogendheden te kwetsen.

In de 2e helft van de 19e eeuw worden dan ook heel wat pogingen ondernomen om een kunsttaal als wereldtaal in te voeren. Het heeft eruitgezien of het Volapük het zou halen. In 1879 publiceerde de polyglot Johann Martin Schleyer (1831-1912), pastoor in een Beiers dorp, een schets van de door hem ontworpen kunsttaal. In 1880 verscheen van zijn hand het eerste Duits leerboek: VOLAPÜK, DIE WELTSPRACHE. Zijn initiatief kende onmiddellijk succes. Een groot aandeel ervan komt ook de Fransman Kerckhoffs toe: deze was te Parijs docent aan een bekende handelsschool en in 1885 gaf hij een Frans leerboek voor Volapük uit. Niet alleen werd de taal in de Europese landen vlijtig aangeleerd en verspreid, maar ook in Amerika en Oost-Azië was er een ruime belangstelling, zodat men van een echte volapükbeweging mag spreken. Op een zeker tijdstip verschenen niet

Two-ten - Hulle, 1893 VIII - ul 13rd

Söl e vpaflen
Danob oli plo timopenäds, kelis
epotol obe; sludod amis ho fied
mädik; Spagased omk. binom gased
leveistik. Sjofob dens des D.P.B.
se jest sibinamis, ab, kel vedom
bled eulik e läink sevielefa renodix
de vfrans belguinik e no duabaliko
söla de Hoon. - Sjifob des opisthan
dö atos in Hongef. - Refü vphub
vleminik, elinavör stitam jönik, if
ebinos mögito, ab dotob vemo,
nitoso ovaladob nog tim amis, al
nimprenin in hluat; fäilo maton
beginön stitame at pos lubän
kopanalis 500!?! -
Sjelob, sol, jetön nog timopenäds
e spodi ola (välob. bled lgh. e Spagased
omk. - Sjivoläs stips velistik al
jetön dipedi datuvola, nar nog
epenob ame. - Penviprob ho
dipeds olit!
Nami e gliev

Briefkaart van Kamiel Van Oost in het Volapük gesteld en aan zijn taalgenoot Jul. Anthierens uit Kalken geadresseerd. (Uit het archief van dhr. André Bollaert, Poesele.)

Het eerste zinnetje luidt in vertaling: *Söl e vpaflen*: Heer en volapükvriend, *Danob*: ik dank *oli*: u *plo*: voor *timepenäds*: tijdschriften *kelis*: die *epotol*: hebt toegestuurd *obe*: mij.

minder dan 25 tijdschriften in de nieuwe taal en een driehondertal clubs ijverden om het Volapük alom te verspreiden.

Waarom was de snelle opgang van het Volapük te danken? Zoals hoger gezegd was er in de internationale handelssector een dringende vraag naar een universeel communicatiemiddel en het volapük, door zijn gemakkelijke leerbaarheid, leek aan die vraag te beantwoorden. In Schleyer's opvatting was geen bijzondere kennis vereist voor het aanleren en daarbij liet hij wel blijken dat hij uitging van een utilitaristisch standpunt. Uit een eigentijdse propagandabrochure in het Nederlands gesteld citeren we de eerste twee kenmerken:

- 1° *Het Volapük vereenvoudigt het handelsverkeer en de handelskorrespondentie.*
- 2° *Volapük is kort en bespaart zowel vele woorden, als veel tijd, moeite, plaats en geld, vooral bij het telegraferen.*

De woordenschat is hoofdzakelijk aan bestaande talen ontleend: een derde aan het Engels, het overige hoofdzakelijk aan Romaanse talen en het Duits, maar de originele woordvorm is veelal niet onmiddellijk herkenbaar. Een van de principes was immers het gebruiken van eenlettergrepige grondwoorden die bestaan uit een of twee medeklinkers, een klinker en een eindmedeklinker, bv. *vol* (naar het Engelse *world*). Door samenstelling en afleiding wordt de nieuwe taal dan verder uitgebouwd. Als curiosum geven we hier enkele voorbeelden:

Samenstelling:

— <i>vol</i> : wereld, <i>pük</i> : taal	<i>volapük</i> :wereldtaal (<i>a</i> duidt genitiefvorm aan)
— <i>löf</i> : beminnen, <i>ob</i> : ik	<i>löfob</i> : ik bemijn

Afleiding door middel van voorvoegsels en achtervoegsels:

- *pükön*: spreken (achtervoegsel *ön* = uitgang infinitief)
- *nepükön*: zwijgen (voorvoegsel *ne* = ontkenning)
- *jiflen*: vriendin (voorvoegsel *ji* = vrouwelijke persoon, *flen*: vriend)
- *kaföp*: café (achtervoegsel *öp* = plaats, *kaf*: koffie)

De volapükbeweging kende haar hoogtepunt in 1889: ze organiseerde toen in Parijs een internationaal kongres waar volapük de enige voertaal was en alles scheen erop te wijzen dat de nieuwe taal het meest geschikte instrument was voor het internationaal handelsverkeer. Helaas, datzelfde jaar nog kwam het tot een ernstig geschil aan de top van de beweging. Kerckhoffs, de Franse medewerker van Schleyer, gaf een hervormde grammatika

Foto van Kamiel Van Oost in zijn *Schoolgeschiedenis* afgedrukt.
(Archief Rietgaverstedemuseum, Nevele.)

van het Volapük uit, maar deze laatste nam het niet. Tot overmaat van ramp werkten ook nog andere leden nieuwe grammatika's uit. De volapük-beweging kende dan ook een spectaculaire afgang. In 1908 verscheen het laatste nummer van het volapük-tijdschrift door Schleyer zelf uitgegeven. Andere kunsttalen kwamen nog aan bod, waaronder het Esperanto dat tot op heden de grootste aanhang heeft.

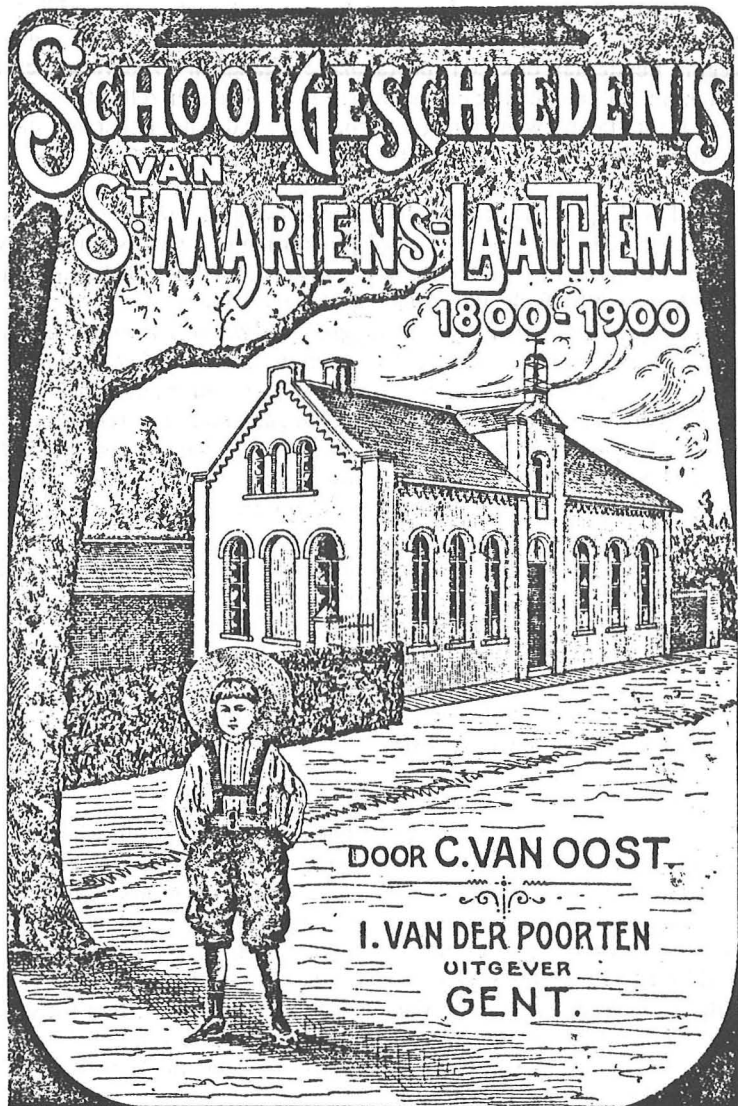
Toen in Frankrijk en Duitsland de volapükbeweging aardig achteruitboerde, bleven hier in ons land kleine volapük-kernen nog zeer actief voortwerken. Het bewijs ervan wordt door dat berichtje uit HET VOLK van 28 juni 1895 geleverd: NEVELE.-*Wereldtaal of Volapük* (sic.).

Zondag 30 juni aanstaande, na de hoogmis, zal de heer Kamiel Van Oost, wereldtaalbeoefenaar te Loo-ten-hulle, in de zaal van het stadhuis een openbare, kosteloze voordracht geven over de internationale taal, genoemd Volapük. De voordracht zal gepaard gaan met eene tentoonstelling van Volapükpostkaarten en tijdschriften uit alle landen der wereld herkomstig. Onmiddellijk daarna zal de inschrijving geschieden der personen die verlangen den leergang dezer nuttige kunsttaal, volledig in tien lessen, te volgen.

Op dezelfde dag verscheen diezelfde aankondiging ook in het FONDSEN-BLAD. Wat het succes van het volapük te Nevele was, hebben we niet kunnen achterlaten. Iets wat we weten is dat gemeentesekretaris Kamiel Van de Castele (1870-1945), toen nog klerk op de Nevelse gemeentesekretarie, een getuigschrift bezat waaruit bleek dat hij met vrucht de lessen van Volapük te Nevele had gevolgd. Later is hij trouwens bevriend gebleven met zijn lesgever Kamiel Van Oost.

Wie was Kamiel Van Oost (1869-1953)?

Geboortig van Poeke had hij in 1889 het diploma van onderwijzer aan de normaalschool van Sint-Niklaas bekomen. Gedurende drie jaar heeft hij te Gent les gegeven in een parochieschool en werd toen waarschijnlijk actief lid van de volapükbeweging die in volle opgang was. In 1892 wordt hij als gemeenteonderwijzer te Lotenhulle aangesteld en zoals blijkt uit hoger geciteerd krantenberichtje, was hij een vurige propagandist van de volapükbeweging. In 1896 wordt Kamiel Van Oost te Sint-Martens-Latem tot schoolhoofd benoemd en zal tot 1908 in dat gezegend oord van kunst en heemkundige bedrijvigheid verblijven. Aangespoord door de historische en literaire publikaties van Albijn Van den Abeele (1835-1918) zal hij in 1903 de *Schoolgeschiedenis van St.-Martens-Laathem 1800-1900* uitgeven. Bovendien de schriftelijke bronnen, die hij in het school- en gemeentearchief vindt, zal hij ook op interview gaan bij personen die het vroeger schoolgebeuren nog beleefd hebben. Zin werk bevat drie delen: 1. *Plaatselijke school-*

Tekening op de kaft.

Het schoolgebouwtje erop afgebeeld bestaat niet meer.
Het was gebouwd in 1858 en lag in de Latemstraat.

geschiedenis 1800-1900. 2. Beknopte geschiedenis van het Lager onderwijs in ons Vaderland. 3. Schoolliederen en kinderspelen. De heemkundige zal in dat laatste deel buitengewoon interessante gegevens vinden. Er zijn 17 schoolliederen waarvan enkele met cijfermuziek. Naar de schrijver beweert, heeft hij ze allemaal ter plaatse opgetekend. Wat de kinderspelen betreft, zijn er een twintigtal uitvoerig beschreven. In een nawoord komt dan de pedagoog aan bod en voor zijn tijd houdt hij er progressieve denkbeelden op na. Zo zegt hij tot de ouders: *Het kind dat niet speelt is ziek en zijt steeds bekommerd, als plichtbetrachtende bewaarders uwer toevertrouwde panden. met wat, waar, hoe en met wie ze spelen.* Het boek besluit met zes vlaamse liederen en het transvaals volkslied, de Brabançonne ontbreekt, maar het werk is toch verlucht met de portretten van koning Leopold II en prins Albrecht.

Door zijn werkkracht stond Kamiel Van Oost goed aangeschreven, daarbij ijverde hij ook, volgens zijn schoonzuster, voor het algemeen Nederlands. In 1908 wordt hij aan de oefenschool van de rijksnormaalschool te Gent aangesteld. De schoolinspectie was zich bewust van zijn pedagogische kwaliteiten. In 1919 wordt hij te Lier benoemd, eveneens aan de oefenschool van de Rijksnormaalschool, die toen de grootste officiële normaalschool van het land was. Maar de banden met zijn vroeger werkgebied heeft hij niet verbroken. In 1921 treedt hij te Gent in het huwelijk met Maeschalck Maria uit Deurle - hij was toen tweeënvijftig jaar. Over zijn verblijf te Lier en zijn werkring aldaar hebben we niets kunnen achterhalen. Wel hebben we bepaalde gegevens geput uit ambtelijke bescheiden die welwillend door de huidige directeur van de Normaalschool, de heer Van de Ven, werden megedeeld. In het dossier van Kamiel Van Oost steekt een briefje uit 1928 waaruit blijkt dat hij met gezondheidsproblemen te kampen had. Omwille van de bijzondere stijl reproduceren we het stukje:

Deurle, 14-4-28

Heer Bestuurder,

Het is niet zonder eenig spijt dat ik U het hierbijgevoegde briefje van den geneesheer zend, maar de werklust gaat niet boven de werkkracht en de laatste stelt dus een paal aan de eerste. Erge zenuwoverspanning heeft de eerste mij gebracht, zoodat een lange rust thans noodig blijkt. Ik durf hopen en wenschen dat de buitenlucht mij de noodige herstelling zal brengen om nadien terug dienst te nemen.

...

Maar hij zal zijn werk niet meer hervatten. In 1929 wordt hij gepensioneerd en vestigt zich te Deurle in de ruime „Villa Juliana” aan de Xavier de Cocklaan gelegen. Ere-gemeentesekretaris Urbain Van den Heede wist ons nog te vertellen dat Kamiel Van Oost opviel door zijn kranige stap op zijn wandeltochten en zijn witte baard à la Léopold II. In 1942 stierf zijn vrouw - het huwelijk was kinderloos - en van nu af aan leefde Kamiel Van Oost eerder wat vereenzaamd tot men hem op 20 januari 1953 dood aantrof in zijn villa.

„Villa Juliana” werd in 1955 door de gemeente Deurle aangekocht om tot gemeentehuis ingericht te worden. Sedert de fusie van de gemeenten zijn het postkantoor en de gemeentelijke bibliotheek er gevestigd.

Jozef VAN DE CASTEELE
Sint-Amandsberg.

BIBLIOGRAFIE

HEYLIGERS A., *Volledige handleiding tot het aanleeren der wereldtaal VOLAPUK naar de laatste verbeteringen van dr. A. Kerckhoffs*, Parijs Borgerhout, 1888.

HEYLIGERS A., *Woordenboek der WERELDTAAL naar de laatste verbeteringen voor Nederlanders bewerkt*, Parijs Borgerhout, 1889.

MANDERS W.J.A., *Vijf kunsttalen, vergelijkend onderzoek naar de waarde van het volapük, esperanto, ido, occidental en novial*, Purmerend, 1947.

VAN OOST K., *De Schoolgeschiedenis van de gemeente Sint-Martens-Laathem van 1800 tot 1900*, Gent 1903.

Vliegende bladen: volapük. Centrale Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent.

Mondelinge en schriftelijke gegevens werden ons verstrekt door de heren Raf Van den Abeele uit St.-Martens-Latem, Urbain Van den Heede uit Deurle, André Bollaert uit Poesele en mevrouw Germaine Maesschalck uit St.-Martens-Latem. Aan allen onze oprechte dank.

WAT FAMILIENAMEN ONS KUNNEN LEREN

OVER ONZE STREEK VAN HERKOMST

0. Inleiding

Namen zijn bij uitstek een maatschappelijk herkenningsteken en ordeningsmiddel. Vandaar dat naamgeving wellicht bijna even oud is als de mensheid zelf. Bij onze verre voorouders kon één naam nog volstaan, maar mettertijd, naarmate de samenleving ingewikkelder werd, heeft zich de behoefte aan een tweede, verduidelijkende (familie)naam laten voelen. Die tweede naam was zeker niet van dezelfde toevalligheid als onze (huidige) voornamegeving, maar had wel degelijk met een persoonlijk kenmerk van de naamdrager te maken. Eigenlijk zijn onze familienamen oorspronkelijk als een soort „bijnamen” gegeven. Bijgevolg leren ze ons iets over onze voorvader die het eerst met onze familienaam „getooid” werd. Ze kunnen ons duidelijk maken van wie hij de zoon was (b.v. *Daneels* = zoon van Daneel = Daniël, *Pieters* = zoon van Pieter), waar hij vandaan kwam (b.v. *Van Poucke* = Poeke, *Van Landeghem*, *Van Loo*), *welk beroep hij uitoefende* (b.v. *De Backer*, *De Smet*, *De Decker* = strodekker), hoe hij eruit zag (b.v. *De Grootte*, *De Langhe*, *De Witte*) of welk karakter hij had (b.v. *De Vos* = sluw, *De Pauw* = fier/hovaardig).

In deze bijdrage wil ik aantonen hoe en in welke mate familienamen informatie kunnen verschaffen over de streek van *herkomst* van (zeker één van) onze voorouders (1). Daarbij wil ik het niet (zozeer) hebben over doorzichtige familienamen van het type *van + plaatsnaam* (b.v. *Van Deynse*, *Van Vynckt*) maar over familienamen die geen plaatsnaamelement bevatten. Zulke namen kunnen ons enkel iets over de streek van herkomst leren als ze typisch zijn voor het *dialekt* van één of andere streek. Dat typische kan in het woord als zodanig zitten, maar ook in de woordvorm, de klankvorm of soms zelfs de spelling.

De kans dat familienamen een dialektkenmerk bevatten is vrij groot als we bedenken dat die namen pas in 1796 (Franse Tijd) een officieel karakter en een onveranderlijke vorm gekregen hebben en dat er tot dan toe nauwelijks sprake kon zijn van een algemene Nederlandse taal en zeker niet van een eenvormige, officiële spelling in Vlaanderen. In de voorafgaande eeuwen had men de familienamen én hun uitspraak vooral uit het plaatselijk dialekt geput en men had ze grotendeels ook volgens de streektraditie gespeld. Natuurlijk kunnen we niets opmaken uit familienamen met een woord dat noch in zijn algemene vorm noch in zijn uitspraak/spelling enige dialektvariatie vertoont. Een typisch voorbeeld is de wijd verspreide naam

De Vos: voor „vos” wordt overal hetzelfde woord met dezelfde uitspraak (en dus ook spelling) gebruikt, zodat we er niets i.v.m. de eventuele streek van herkomst uit kunnen afleiden. Heel veel andere familienamen zijn echter niet vrij van dialektsporen en verwijzen als zodanig naar één of andere streek in Vlaanderen.

In wat volgt proberen we dat te illustreren voor heel wat familienamen die het Land van Nevele voorkomen. Hierbij maken we het volgende onderscheid :

- het totale woord is dialektisch gekleurd (hfst. 1)
- de woordvorm is dialektisch gekleurd (hfst. 2)
- de klankvorm is dialektisch gekleurd (hfst. 3)
- de spelling is streekgebonden gekleurd (hfst. 4).

1. *Het totale woord is streek-/dialektgebonden*

In de inleiding hebben we gezien dat familienamen vaak gegeven werden naar een bepaald beroep (b.v. *De Backer*, *De Vleeschouwer* = slager, *De Volder*). Nu kan het gebeuren dat die beroepen in verschillende dialekten met totaal verschillende woorden aangeduid worden. Een mooi voorbeeld daarvan is het beroep van de *wagenmaker*. Als we de dialektkaart van Vlaanderen bekijken, zien we drie gebieden met drie verschillende benamingen : *wagenmaker* in West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen (behalve de streek van Geraardsbergen) en het westen van Antwerpen, *rademaker/raa(i)maker* in het oosten van Antwerpen, Brabant en Limburg, *karlier* (2) in de streek van Geraardsbergen en in het Pajottenland (3). Als we daar nu een kaart naast leggen met de verspreiding van de familienamen die naar het beroep van de wagenmaker verwijzen (4), dan constateren we de volgende verdeling : *De Waegemaeker* overwegend in Oost- en West-Vlaanderen, *De Raemaecker* (en allerlei varianten als *De Raeymaecker*, *Raemaeckers*, enz.) overwegend in Antwerpen, Brabant en Limburg, *Carlier* vooral langs de taalgrens, in de streek van Geraardsbergen en in het Pajottenland, *Karremans/Kerremans* vooral in Klein-Brabant en het Mechelse en *Wielemans* vooral in de streek van Halle. Afgezien van de laatste twee familienamen, die niet (meer) als beroepsnaam voorkomen, zien we dus een treffende overeenkomst tussen de verspreiding van de dialektwoorden voor de beroepsnaam en die van de familienaamtipes. Met andere woorden : iemand die *De Raeymaecker* heet, heeft z'n heimat ooit in Antwerpen, Brabant of Limburg gehad (zeker niet in Oost- of West-Vlaanderen). De Landegemse familie *Carlier* moet ooit van over de taalgrens of uit het Geraardsbergse gekomen zijn.

Een andere (Nevelse) familienaam met een streekgebonden woord is *De Boever*. *Boever* is een dialektwoord voor paardenknecht en komt

als zodanig in de streek Kortrijk-Tielt-Oudenaarde voor (elders in Vlaanderen zegt men *paardeknecht* of *karton*, alweer een familienaam) (5). Bijgevolg mogen we stellen dat Nevelaars die *De Boever* heten, ooit noordwaarts getrokken zijn vanuit de Kasselrij Kortrijk (die tot Deinze kwam) of de Kasselrij Oudenaarde.

Ook andere familienamen (dan die die naar een beroep verwijzen) kunnen een streekgebonden woord bevatten. Een mooi voorbeeld daarvan is *De Fraeye*. In Vlaanderen komt *fraai* enkel in de Westvlaamse dialecten voor (met de betekenis „braaf”, vandaar *De Fraeye* = de brave). Als we nu in de telefoongidsen nagaan waar die familienaam voorkomt, dan komen we - bijna vanzelfsprekend - in West-Vlaanderen terecht. In Oost-Vlaanderen wonen maar enkele zeldzame „emigranten”.

2. De woordvorm is streek-/dialektgebonden

Ook uit de vorm van een familienaam kunnen we soms iets opmaken over de streek van herkomst. Als voorbeeld nemen we weer de familienamen die teruggaan op beroepsnamen.

In Oost- en West-Vlaanderen verschijnen die doorgaans onder de vorm *de* = beroepsnaam (b.v. *De Backer*, *De Coster*, *De Mulder*) of een samenstelling met *-man* (b.v. *Coopman*, *Huysman* = boer, *Temmerman/Timmerman*, *Taelman* (6) = pleiter, advocaat), maar hoe verder we naar het oosten gaan in Antwerpen, Brabant en zeker in Limburg, hoe vaker die verschijnen onder de vorm beroepsnaam = s (b.v. *Beckers* = *De Backer*, *Brouwers* = *De Brauwer*, *Custers* = *De Coster*, *Klerckx* = *De Clercq*, *Meyers* = *De Meyer*) of een samenstelling met *-man* = s (b.v. *Coopmans*, *Huysmans*, *Timmermans*, *Taelmans*). Wie dus in onze streken *Bosmans*, *Huysmans*, *Smets* e.d. heet, mag er zeker van zijn dat zijn of haar heimat een eind verder naar het oosten te zoeken is.

Een ander mooi voorbeeld zijn de familienamen die een persoonlijke eigenschap uitdrukken en bestaan uit *de* + bijvoeglijk naamwoord. In West-Vlaanderen en de westelijke 2/3 van Oost-Vlaanderen eindigt dat naamwoord doorgaans op doffe *-e* (b.v. *De Bruyne*, *De Groote*, *De Witte*), maar vanaf de Denderstreek en verderop in Antwerpen, Brabant en Limburg overweegt een vorm zonder *-e* (b.v. *De Bruyn*, *De Groot*, *De Wit*).

Ter illustratie de volgende gegevens uit de telefoongidsen 1984 :

	De Bruyne / De Bruyn		De Witte / De Wit	
Aalst	22	76	33	35
Gent	120	24	130	16
Nevele	5	1	6	0
Brugge	52	1	31	3

3. *De klankvorm is streek-/dialektgebonden*

Er zijn ook groepjes van twee of drie familienamen waar het eigenlijk over hetzelfde woord gaat maar er is een zeker variatie in de *uitspraak*. Ter illustratie enkele voorbeelden : *De Gra(e)ve - De Greve, Maertens - Martens - Mertens, (De) Spiegelaere - (De) Spegelaere, De Buck - De Bock - De Boeck, De Wulf - De Wolf, Van den Bussche - Van den Bosche*.

Als we nu van elk van die grondwoorden (resp. *graaf, Maarten, spiegel, bok, wolf, bos*) de uitspraak nagaan in de Vlaamse dialecten, dan zien we diezelfde uitspraakvarianten elk in een bepaald gebied verschijnen. Het ligt dus voor de hand dat we een verband leggen tussen die variatie in de dialectuitspraak en de naamvarianten : waar men het woord „bok” als *buk* uitspreekt, is logischerwijze ook de naamvariant *De Buck* (en niet - of toch veel minder - *De Bock/De Boeck*) te verwachten. Dat heeft te maken met wat we al in de inleiding schreven : tot 1796, het jaar waarin de uiterlijke vorm van de familienamen vastgelegd werd, had de Nederlandse standaardtaal in Vlaanderen weinig of geen levenskansen gehad, zodat men voor de schrijfwijze van die familienamen alleen maar op de plaatselijke (dialekt)uitspraak kon terugvallen. Natuurlijk moeten we altijd in zekere mate rekening houden met *migratie* (7). Zo kon een *De Buck* (uit het gebied waar men „*buk*” zegt) vanzelfsprekend in het „*bok*”-gebied gaan wonen; vóór 1796 kon dat nog makkelijk gepaard gaan met naamaanpassing (→ *De Bock*), maar nadien zeker niet meer (8). Een en ander brengt mee dat we bepaalde familienamen op grond van hun klankvorm vrij goed kunnen lokaliseren.

Bij wijze van proef deden we een onderzoekje naar de verspreiding van de familienamen *De Gra(e)ve* en *De Greve*. Ervan uitgaande dat het basiswoord „graaf” vroeger in West-Vlaanderen en in de westelijke 2/3 van Oost-Vlaanderen met *aa* of *oa* uitgesproken werd en met *èè* in het oosten van Oost-Vlaanderen, verwachtten we de naam *De Graeve* overwegend in het eerste gebied en de variant *De Greve* overwegend in het laatste gebied. Voor Aalst (oosten van O.-Vl.), Gent (westel. 2/3 van O.-Vl.) en Brugge (W.-Vl.) vonden we in de telefoongidsen van 1984 de volgende verhoudingen:

	Aalst	Gent	Brugge
De Gra(e)ve	14	104	37
De Greve	26	17	0

Onze verwachting komt duidelijk uit: in Aalst overweegt de variant *De Greve*, terwijl verder naar het westen (Gent en Brugge) de variant *De Gra(e)ve* domineert. In Nevele zelf noteerden we (in de kiezerslijsten van 1982) 30 keer *De Gra(e)ve* en 6 keer *De Greve*. Deze laatsten moeten ooit (wellicht na 1796) vanuit meer oostelijke gebieden naar het Nevelse gekomen zijn.

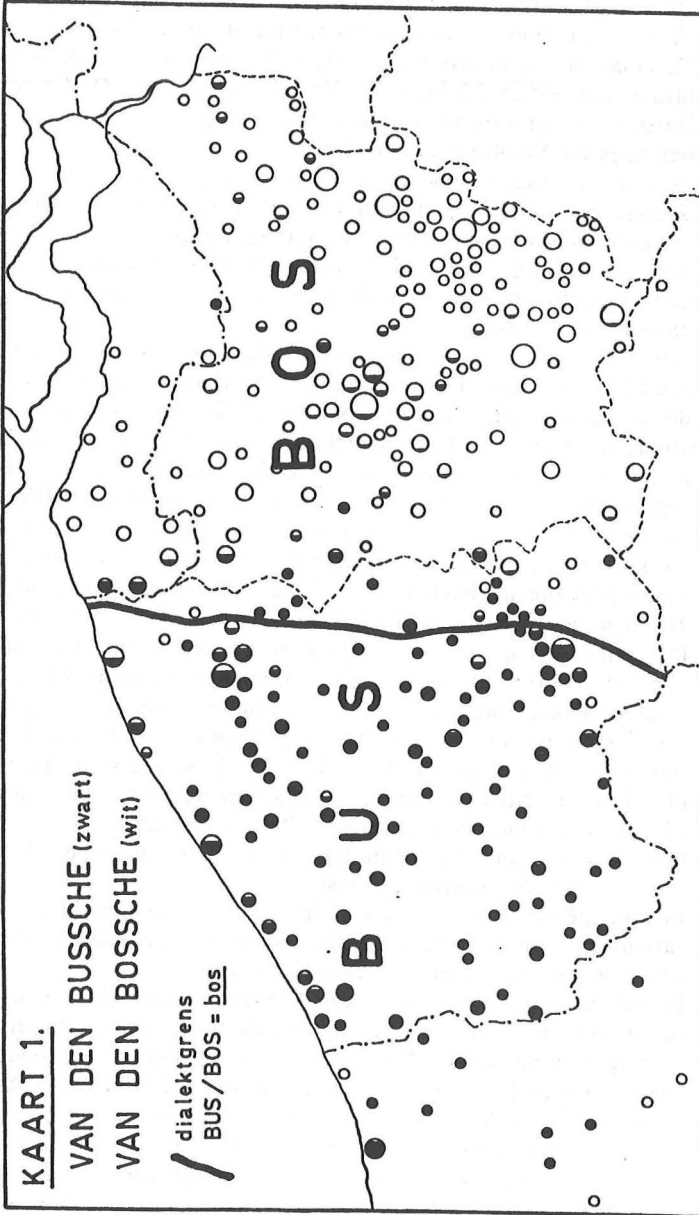
Zo ook laat onze kennis van de dialektuitspraak ons toe de naam (*De*) *Spegelaere* in West-Vlaanderen te situeren („spiegel” wordt in West-Vlaanderen *spiegel* uitgesproken), terwijl we het „thuisland” van de *Mertens*’ onmiskenbaar in het oosten van Oost-Vlaanderen of in Brabant kunnen situeren (*Sint-Maarten* wordt daar immers ook *Sint-Mèerten* uitgesproken).

Tot nog toe hebben we aangetoond dat sommige familienamen vrij goed lokaliseerbaar zijn op grond van hun klankvorm, die teruggaat op de dialektuitspraak van het grondwoord. We kunnen ons echter ook afvragen of evengoed de omgekeerde weg bewandeld kan worden m.a.w. of de verspreiding van bepaalde naamvarianten ons iets kan zeggen over het tracé van een dialektische uitspraakgrens. Die vraag is niet interessant met betrekking tot de huidige dialektgrenzen, want die kunnen we op andere manieren (b.v. rechtstreeks via dialektonderzoek) heel precies leren kennen. Maar we weten dat dialektgrenzen zich in de loop van de tijd kunnen verplaatsen zonder dat er in het dialekt zelf (veel) sporen van het vroegere tracé overblijven. In dat kader zou het dan ook des te interessanter zijn, als de verspreiding van bepaalde naamvarianten ons iets kon vertellen over het *vroegere* tracé van dialektgrenzen (meer bepaald uitspraakgrenzen). Teoretisch lijkt ons dat niet uitgesloten op grond van de volgende overwegingen.:

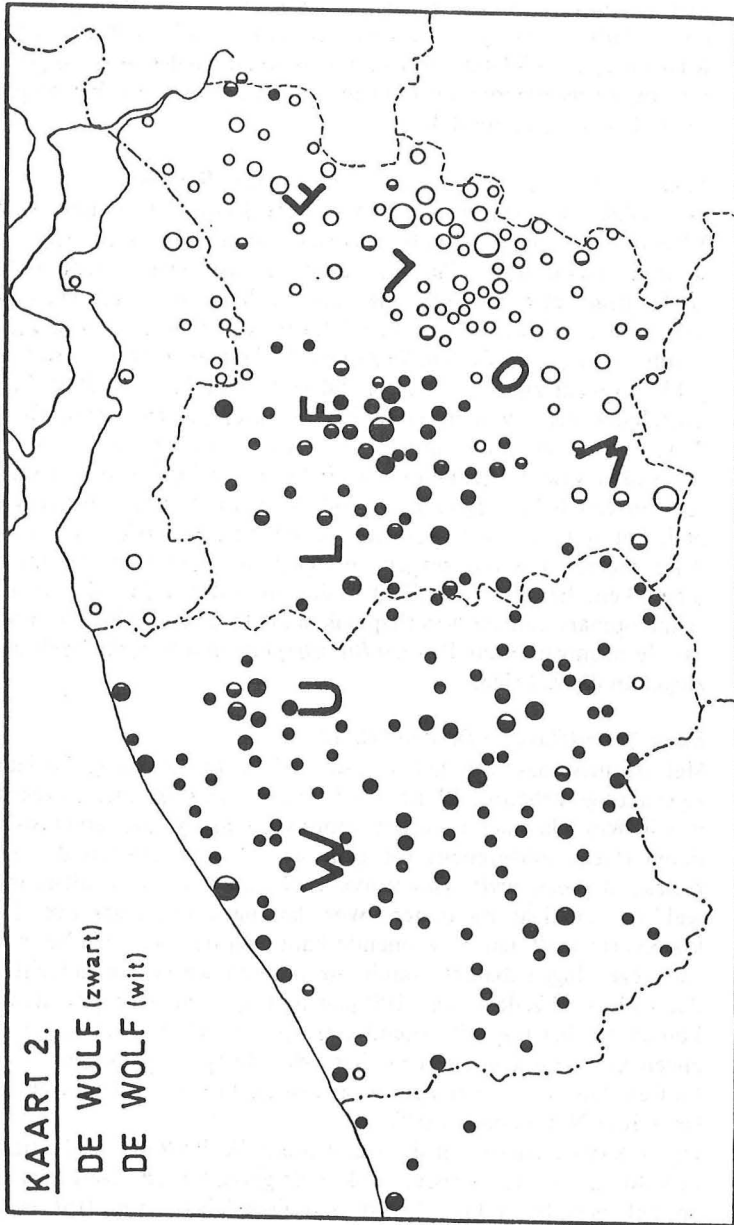
- (1) naamvarianten gaan terug op (uitspraak)variatie in de dialekten;
- (2) de namen bleven zeker sedert 1796 onveranderd;
- (3) globaal genomen is de mobiliteit van de Vlaamse bevolking in de laatste eeuwen gering geweest.

In principe zit de kans er dus in dat we uit de verspreiding van naamvarianten in grote trekken ook het tracé van een dialektgrens op het einde van de 18de eeuw kunnen achterhalen.

In dat licht gaan we nu even een Vlaamse dialekttegenstelling (in de uitspraak) onder ogen nemen en ook de familienamen die die tegenstelling weerspiegelen. De tegenstelling is van de volgende aard: sommige woorden (met een *o* in het „Beschaafd Nederlands”) worden in een westelijk Vlaams gebied met *u* uitgesproken, maar meer naar het oosten met een *o* (b.v. *tunne/tonne* = ton, *bus/bos* = bos, *buk/bok* = bok, *wulle/wolle* = wol, *puppe/poppe* = pop). In drie gevallen hebben we met een woord te maken waarmee ook familia-

men gevormd zijn: *bos* (→ *Van den Bussche/Van den Bossche*), *wolf* (→ *De Wulf/De Wolf*) en *bok* (→ *De Buck/De Bock/De Boeck*) (9). Kaarten 1, 2 en 3 laten ons zien hoe zowel de dialektvormen (10) met *u/o* als de naamvarianten (11) met *u/o* gespreid zijn. We bespreken eerst elk geval afzonderlijk.

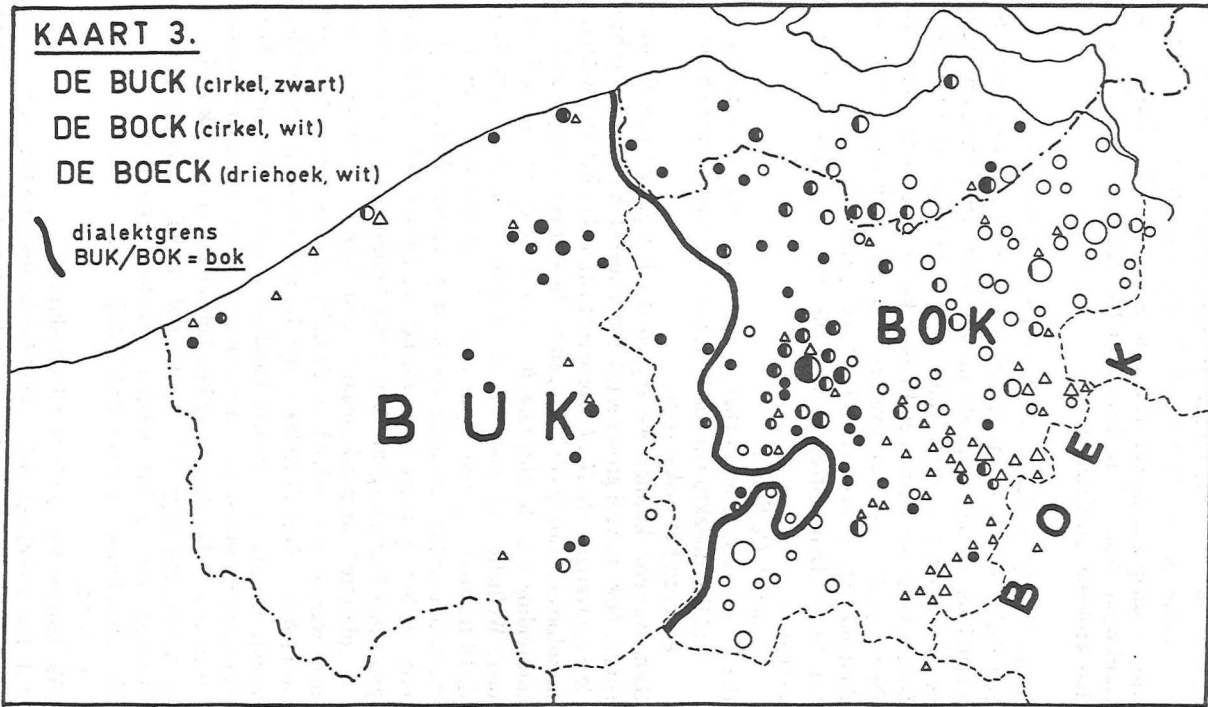
Kaart 1: bus/bos ~ Van den Bussche/Van den Bossche

De dialektuitspraak *bus* is beperkt tot Frans-Vlaanderen en West-Vlaanderen (behalve enkele plaatsen aan de ooststrand). Het gebied waar de naamvariant *Van den Bussche* overheeft, strekt zich iets verder naar het oosten uit, ongeveer tot de westrand van Oost-Vlaanderen. Er is dus een klein verschil dat in twee richtingen uitgelegd kan worden: ofwel is de *bus/bos*grens de laatste eeuwen onveranderd gebleven maar zijn in recentere tijd nogal wat *Van den Bussche*'s iets oostelijker gaan wonen en aldus het grensgebied tussen Oost- en West-Vlaanderen gaan „innemen”, ofwel moet de *bus/bos*-grens wat oostelijker gelegen hebben en heeft het *bus*-gebied in de laatste twee eeuwen een lichte regressie gekend. Voor die laatste veronderstelling pleit het feit dat in de plaatsen op de huidige *bus/bos*-grens de ouderen meestal nog *bus* zeggen, terwijl de jongeren bij voorkeur al *bos* uitspreken. Er is dus, wellicht onder invloed van de kultuurtaal, een zeker opmars van de *bos*-uitspraak waar te nemen. Ook de spreiding van de naamvarianten *Vanden Bussche/Van den Bossche* biedt aanwijzingen in die richting.

Kaart 2: wulf/wolf ~ De Wulf/De Wolf

Met de uitspraak van het woord *wolf* is er de laatste 50 jaar iets eigenaardigs gebeurd. Blijkens informatie van onze oudste zegslieden was in West-Vlaanderen en het noordwestelijke kwart van Oost-Vlaanderen (Gent inbegrepen) tot ongeveer 50 jaar geleden de „echte” dialektuitspraak *wulf* (*elders wolf*). Nu duikt die *wulf*-uitspraak nog wel hier en daar bij oudere Westvlamingen op, maar overal is de klankvorm *wolf* aan de winnende hand. Bij de vraag naar het waarom van deze vlugge dialektverandering moeten we vooral indachtig zijn dat wolven al sedert ruim 100 jaar niet meer in onze gewesten voorkomen en dus nog uitsluitend een „papieren” bestaan leiden: bijna alleen kinderen komen er via het bekende sprookje nog mee in contact en dan nog in een sfeer waar een „gekuiste” taal gebruikt wordt (met de A.N.-uitspraak *wolf*).

Op de kaart zien we dat de naamvariant *De Wulf* precies in die gebieden domineert waar vroeger ook *wulf* gezegd werd: West-Vlaanderen en het noordwestelijke kwart van Oost-Vlaanderen (tot even ten

oosten van Gent). We mogen bijgevolg stellen dat de spreiding van de naamvarianten *De Wulf/De Wolf* ons duidelijk aantoont hoever de *wulf* - uitspraak zowat 150 jaar geleden in de Vlaamse dialecten voorkwam. Kaart 2 is dus bijzonder waardevol voor de historische dialectologie van Vlaanderen.

Kaart 3: buk/bok/boek ~ De Buck/De Bock/De Boeck

Het dialectwoord wordt (doorgaans) nog *buk* uitgesproken in West-Vlaanderen en de westrand van Oost-Vlaanderen (met een eigenaardige uitstulping ten zuiden van Gent). Bijna heel Oost-Vlaanderen zegt *bok*, maar in Antwerpen en Brabant hoort men (doorgaans) *boek*.

De verspreiding van de overeenkomstige familienamen vertoont zeer duidelijke afwijkingen en wel in twee opzichten:

(a) In de Denderstreek zegt men nu *bok*, maar als naamvariant overweegt

duidelijk *De Boeck*.

(b) In het Gentse en in (het grootste deel van) het Meetjesland is de huidige dialektuitspraak *bok*, maar de naamvariant *De Buck* komt er veruit het vaakst voor.

Samenvattend kunnen we zeggen dat het gebied met de dialektuitspraak *bok* nu veel groter is (nl. bijna heel O.-VI.) dan het gebied waar de naamvariant *De Bock* overweegt (nl. enkel het zuidwesten en het noordoosten van O.-VI.). Mogen we hieruit een (vrij) recente gebieds-uitbreiding van de uitspraak *bok* (ten nadele van *buk* en *boek*) afleiden? Wellicht wel want bij onderzoek in de buurt van de huidige dialectgrenzen is ons opgevallen dat jongeren en minder „plat” sprekende volwassenen de voorkeur geven aan *bok*, terwijl ouderen nog wel het „plattere” *buk* (in het westen van O.VI.) of *boek* (aan de grens met Brabant) gebruiken. Velen herinneren zich nog wel de oudere, „plattere” uitspraak, maar ze gebruiken ze (bijna) nooit meer, wellicht weer onder invloed van de kultuurtaal (en ook wel de geschreven vorm *bok*). Heel duidelijk is me dat geworden bij een bondig onderzoekje in mijn woonplaats Landegem, dat op de grens *bok/buk* ligt. Jongeren en mensen die door hun sociaal-ekonomische situatie weinig of niets met het dier te maken hebben (en er dus ook zelden of nooit over spreken), zeggen doorgaans *bok*, terwijl ouderen en landbouwers het nog over *nen buk* hebben. Opvallend was ook dat in de schimpende uitdrukking „*kleinen buk*” altijd nog de ouderwetser uitspraak voorkomt.

Wat kunnen we nu uit dit alles besluiten?

(a) Dat zowel het *buk*- als het *boek*-gebied vroeger (b.v. twee eeuwen geleden) nogal wat uitgestrekter waren dan nu, maar langzamer-

hand terrein hebben moeten prijsgeven aan *bok*.

- (b) Dat de huidige spreiding van de naamvarianten *De Buck/De Bock/De Boeck* ons wellicht nog een benaderend idee geeft van het vroegere tracé van de dialektgrenzen. Zo lijkt het me b.v. erg waarschijnlijk dat Gent tot voor een paar eeuwen de uitspraak *buk* kende.

De drie gevallen (*bos, wolf, bok*) samen leren ons dat in de dialekten de *u*-uitspraak overal (en in het ene woord meer/vlugger dan in het andere) terrein verliest aan de *o*-uitspraak. Op de drie kaarten zien we ook dat de familienamen met *u* (*Van den Bussche, De Wulf, De Buck*) een groter gebied bestrijken dan de *u*-uitspraak in het overeenkomstige dialektwoord. Hieruit menen wij te mogen opmaken dat ze ons bij benadering een idee geven van het oude dialektlandschap, al zal wegens de migratiefactor natuurlijk wel altijd enige voorzichtigheid geboden zijn.

4. *De spelling is streekgebonden*

Zolang de Nederlandse spelling niet officieel vastgelegd was (en dat gebeurde pas laat in de 19de eeuw), bestonden er allerlei min of meer streekgebonden spellingtradities. Dit wil o.a. zeggen dat een klank die in diverse streken gelijk uitgesproken werd, in het ene gebied (overwegend) *zus* en in het andere gebied (overwegend) *zo* gespeld werd. Aan gezien de spelling van familienamen na 1796 (normaal) niet meer gewijzigd kon worden, is het dus mogelijk dat namen met een eenvormige uitspraak toch verschillend gespeld worden en dat we uit die spellingvarianten soms de streek van herkomst kunnen opmaken.

Ter illustratie behandel ik slechts één geval: de naam *Van Hoecke/Van Houcke*, die (wat de klinker betreft) in Oost- en West-Vlaanderen op dezelfde manier uitgesproken wordt. Tot omstreeks 1800 werd in West-Vlaanderen de *oe* meestal *ou* geschreven als de volgende medeklinker een *p* (b.v. *roupen* = roepen), een *f* (b.v. *drouf* = droef), een *v* (b.v. *prouven* = proeven), een *k* (b.v. *bouck* = boek) of een *g* (b.v. *genoug* = genoeg) was (12).

In Oost-Vlaanderen daarentegen schreef men toen al bijna uitsluitend *oe*. Dat heeft meegebracht dat er in Oost-Vlaanderen vooral *Van Hoecke's* en in West-Vlaanderen meer *Van Houcke's* wonen.

Ter illustratie geven we het volgende tabelletje (opgemaakt aan de hand van de telefoongidsen-1984). De plaatsen zijn van oost naar west gerangschikt:

	Van Hoecke	Van Houcke
Aalst	1	0
Brakel	2	1
Gent	98	14
Assenede	6	0
Eeklo	5	2
Deinze	7	3
Nevele (13)	9	3
Aalter	2	1
Brugge	40	38
Kortrijk	12	16
Roeselare	3	3
Oostende	5	15
Ieper	2	3
Veurne	1	4

In Oost-Vlaanderen overweegt duidelijk *Van Hoecke*, terwijl in West-Vlaanderen meer *Van Houcke*'s wonen. Wie in Oost-Vlaanderen de naam *Van Houcke* draagt, heeft erg veel kans dat z'n voorouders uit West-Vlaanderen stammen (14).

5. *Algemene slotbeschouwing*

Sommige familienamen geven gemakkelijk prijs waar onze voorouders ooit vandaan kwamen. Hierbij denken we dan aan namen van het type *Van + plaatsnaam* (b.v. *Van Poucke*, *Van Landeghem*, *Van Deynse*). In dit artikel heb ik willen aantonen dat echter nog veel meer familienamen onmiskenbaar naar een bepaalde streek wijzen, ofwel omdat ze elementen/kenmerken van een of ander dialect bevatten, ofwel omdat ze volgens een regionale spellingtraditie geschreven zijn. De dialectkenmerken kunnen variëren van een heel woord (b.v. *Carlier*, *De Boever*, *De Fraeye*) of een woordvorm (b.v. *De Meyer/Meyers*, *De Bruyne/De Bruyn*) tot een aspekt van de uitspraak (b.v. *De Graeve/De Greve*, *De Wulf/De Wolf*, *De Buck/De Bock/De Boeck*).

Door het feit dat familienamen al sedert bijna twee eeuwen vastliggen, maar dialectgrenzen niet, kunnen - omgekeerd - kaarten met de verspreiding van familienaamvarianten ons ook iets leren over het vroegere tracé van dialectgrenzen. Er is hier dus nog werk op de plank! (15).

Johan TAELEDMAN,
Landegem.

NOTEN

- (1) Mijn belangrijkste inspiratiebron hierbij was: J. GOOSSENS, Naar een Nederlandse familienaamgeografie, *Naamkunde* 10 (1978), p. 213-233.
- (2) *Karlier* is een ontlening aan de Pikardische dialecten van over de taalgrens (Henegouwen).
- (3) Zie E. EYLENBOSCH - E. GOOSSENS, De wagenmaker in het Nederlandse taalgebied, *Taal en Tongval* 19 (1967), p. 95-120. Ook kaart 5 van afl. 9 (1972) van de *Taalatlas van Noord- en Zuid-Nederland*.
- (4) Zie het al genoemde artikel van J. GOOSSENS, Kaart 7.
- (5) Mededeling van Hugo Ryckeboer, redakteur van het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten (R.U. Gent).
- (6) Deze naam heeft niets te maken met *Taeldeman*, eveneens een beroepsnaam, maar afgeleid van *taelde taille* = kerfstok van de belastingontvanger (met andere woorden: één van mijn voorouders moet het onaangename beroep van belastingontvanger uitgeoefend hebben).
- (7) Vlamingen behoren echter tot de meest honkvaste residenten op deze aardbol.
- (8) Al werd er tot diep in de 19de eeuw door de ambtenaren van de burgerlijke stand soms nog erg slordig met familienamen (vooral van de lagere bevolkingsklassen) omgesprongen.
- (9) In het laatste geval moeten we inderdaad rekening houden met een driedelige tegenstelling: naast *buk* en *bok* verschijnt in Antwerpen en Brabant ook *boek*.
- (10) Bronnen: de *Reeks Nederlandse Dialectatlassen* o.l.v. E. BLANQUAERT en W. PEE, en eigen enquêtes.
- (11) Bron: de telefoongidsen van 1982.
- (12) Dat houdt verband voor het feit dat in de Westvlaamse dialecten de *oe* vóór deze medeklinkers anders (korter) uitgesproken werd/wordt dan vóór de andere medeklinkers. In Oost-Vlaanderen is er dat onderscheid niet.
- (13) Voor Nevele beschikken we over preciezere cijfers uit de Kiezerslijst van 1982.
- (14) Hetzelfde kan gezegd worden van de naamvarianten *Van den Broecke/ van den Broucke*.
- (15) Dhr. André Degroote (R.U. Gent) tekende alweer de mooie kaartjes, waarvoor mijn hartelijke dank.

HET LEVEN OP HET PLATTELAND
IN DE HEERLIJKHEID NEVELE VAN DE
16e TOT DE 18e EEUW
ONTWERP VAN HET ONDERZOEK IN HET KADER
VAN HET BTK.-PROJEKT, IN OPDRACHT VAN
DE HEEMKUNDIGE KRING „HET LAND VAN NEVELE” (*)

Zeldzaam zijn de bronnen die ons inlichten over het alledaagse leven van het gewone volk tijdens het Ancien Régime.

Beschrijvende getuigenissen van tijdgenoten zijn slechts in beperkte mate voorhanden en geven veelal een sterk gekleurd beeld van de werkelijkheid weer.

Historici, die sinds de jaren dertig en vooral na WO. II inzagen dat de geschiedschrijving zoals ze tot dan toe bedreven werd - voornamelijk toegespitst op politieke, staatkundige, militaire ontwikkeling - wel een zeer eenzijdig beeld van het verleden ophing, gingen zich nieuwe vragen stellen. Hun belangstelling verschoof van de grote persoonlijkheden naar de anonieme massa, van het individuele naar het algemene.

De economische, sociale en demografische geschiedschrijving kende de laatste decennia een grote bloei.

Onderzoekers uit deze tak van de wetenschap zagen al gauw in dat beschrijvende bronnen hierover fragmentair waren en een onbevredigend antwoord op hun nieuwe vraagstelling bood. Ze exploreerden bronnen die een objectiever beeld konden verschaffen van de evolutie op lange termijn van de bevolking, haar economische bedrijvigheid en haar sociale structuur; zoals mercurialen (marktprijzen), landboeken, belastingskohieren, volkstellingen en parochieregisters.

Sedert enkele jaren zijn geschiedkundigen overtuigd geraakt van het belang van de *Staten van Goed*. Die *Staten van Goed* of boedelbeschrijvingen zijn namelijk heel rijke bronnenverzamelingen, die een heel verscheiden infor-

---

(*) Wij danken het bestuur van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” voor de geboden kans.

matieschat bevatten. Volgens Anton Schuurman van het Hoger Instituut voor Landbouwstudies te Wageningen, is hun belang voor de sociale geschiedenis te vergelijken met dat van parochieregisters voor de historische demografie (1).

We krijgen een idee van de betekenis van de bron aan de hand van een omschrijving ervan.

Een *Staat van Goed* was een inventaris van alle bezittingen en schulden van een gezin op een bepaald moment. Ze werd opgesteld bij het afsterven van één van de echtgenoten in het geval er minderjarige erfgenamen achterbleven. Om de rechten van die minderjarigen te vrijwaren gaven de *Schepenen van Gedeele en de Burgemeester*, als *Oppervoogden*, de opdracht aan een ambtenaar - prijer om een boekhouding op te stellen. Daarin werd achtereenvolgens beschreven: de gezinssamenstelling, het onroerend bezit (gronden en renten of hypotheekleningen), de inboedel van het huis (veelal kamer per kamer beschreven), het roerend goed op het hof, in de stallen en de schuren, de veestapel, de gewassen op het veld,... en ten slotte de schulden en lopende kosten.

In de *liquidatie* op het einde van de boedelbeschrijving werd het saldo gemaakt van het roerend bezit en de schulden, waardoor we een beeld krijgen van de financiële toestand van het huishouden.

De *Staten van Goed* geven ons een heel tastbaar beeld van het alledaagse leven van de gewone man/vrouw tijdens de voorbije eeuwen, over zijn/haar werk, zijn/haar woonomstandigheden, zijn/haar rijkdom of armoede, hun gezin.

Terwijl andere bronnen slechts heel partiële informatie verschaffen over een huishouden, krijgen we aan de hand van de *Staten van Goed* een totaalbeeld te zien. Dat maakt de bron zo uniek en uitermate belangrijk.

De bruikbaarheid ervan is zeer groot omdat boedelbeschrijvingen in grote hoeveelheden aanwezig zijn, over verschillende eeuwen lopen en op alle sociale klassen betrekking hebben (al zijn de armsten ondervertegenwoordigd).

In de Baronie Nevele zijn er vanaf het begin van de 16e tot het einde van de 18e eeuw circa 5500 boedels beschikbaar (2).

Het opzet van het B.T.K.-project bestaat erin om aan de hand van een ruime steekproef in de *Staten van Goed* een studie te maken van het leven op het platteland in de Baronie Nevele van de 16e tot het einde van de 18e eeuw.

In hoofdzaak vier aspecten zullen aan bod komen: het demografische-, de economische ontwikkeling, de sociale structuur en de levenswijze en woonomstandigheden van de bevolking.

Bij het demografische aspect zal naast de evolutie van het bevolkingscijfer

(3), vooral aandacht besteed worden aan de omvang en de samenstelling van het gezin. Het is bekend dat de gezinnen heel dikwijls na korte tijd getroffen werden door het overlijden van één van beide ouders. De overblijvende echtgenoot hertrouwde dan meestal.

Huishoudens waar kinderen samen met halfbroers en -zusters, stiefmoeders en -vaders leven zijn nu uitzonderingen, maar tijdens het Ancien Régime waren ze heel courant. Hoeft het gezegd dat dergelijke situaties aanleiding konden geven tot relationele spanningen en erfenisconflicten?

Voor wie geïnteresseerd is in economische geschiedenis vormen *Staten van Goed* een goudmijn. Ze laten niet enkel toe een beroepsstructuur samen te stellen van de bevolking. Ze verschaffen ons gedetailleerde informatie over de manier waarop het beroep werd uitgeoefend, de omvang van de bedrijven en de nevenactiviteiten, zoals de linnennijverheid.

Meer bepaald voor de landbouw - de dominante activiteit- bieden boedelbeschrijvingen gegevens over de stand en de evolutie van de techniek, het belang en de verspreiding van de verschillende gewassen, de omvang van de veestapel.

De weinigzeggende beroepsstructuur kan daardoor gedifferentieerd en aangevuld worden met gegevens over bezit en inkomen, rijkdom en armoede. Dat was uiteindelijk in grote mate bepalend voor de sociale positie en het maatschappelijk aanzien van de persoon in kwestie.

In een laatste hoofdstuk onderzoeken we de levenswijze, meer in het bijzonder de woonomstandigheden van de bevolking en de weerslag van beroepsactiviteiten en welstand erop.

In hoeverre waren wonen en werken te scheiden? Wat aten onze voorouders? Hoe en waar sliepen ze? Was er sprake van enige mogelijkheid tot privé-leven? Bood het budget van de gewone man de mogelijkheid om zijn woning wat comfortabeler en zijn leven wat kleurrijker te maken?

In de komende maanden zullen we op die vragen antwoorden zoeken. Dat die antwoorden onvolledig en soms gebrekkig zullen zijn, dat staat vast. De korte tijdsduur die ons ter beschikking staat en de complexiteit van de vraagstelling zijn er de oorzaak van.

Meestal wijzen historici daarenboven nog op de beperkingen van het bronnenmateriaal. Dat zullen wij niet doen, de *Staten van Goed* vormen een heel rijke bron en basis voor een onderzoek. Iedereen die min of meer vertrouwd is met de studie van het verleden weet dat zo'n uitgangspostie benijdenswaardig is.

Carl SCHELSTRAETE, Hilde KINTAERT, Dorien DE RUYCK.

NOTEN

- (1) A. SCHUURMAN, *Probate Inventories: Research Issues, Problems and Results*, in *AAG*, bijdragen 23, 1980, p. 19.
- (2) De *Staten van Goed* bevinden zich in het Rijksarchief te Gent, verzameling Baronie Nevele, nummers: 391-419, 29 registers (1525-1795); 421-532, 112 bundels (1555-1795).
- (3) De evolutie van het bevolkingscijfer in de Heerlijkheid Nevele werd reeds bestudeerd door Paul Deprez. Zie het artikel *Het bevolkingscijfer in de Heerlijkheid Nevele gedurende de 16e, 17e en 18e eeuwen*, in *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, dl. IX, 1955, pp. 50-119.

VERSLAGEN

Zondag 16 september 1984 in de kantoren van de Kredietbank te Landegem „Landegem in oude foto's en prentkaarten“.

Ter gelegenheid van de jaarlijkse kermis te Landegem heeft ons bestuurslid Dirk Heynssens het oude dorp en zijn inwoners voor ons opgeroepen. Met onverpoosde ijver is hij op zoek gegaan en verzamelde een rijke buit prentkaarten en foto's, ook uit privébezit: zo zagen we groepsfoto's van schoolkinderen en verenigingen, foto's van merkwaardige plekjes en gebouwen, sommige nu verdwenen, dan de klassieke foto's van straatbeelden en kerk. Een heel bijzondere plaats kwam toe aan de kollektie Landegem na de beschieting van oktober-november 1918.

Er was een zeer ruime belangstelling: een duizendtal bezoekers werden genoteerd en de tentoonstelling liep ook nog door op maandag 17 en donderdag 20 september.

De Kredietbank had ervoor welwillend haar kantoren opengesteld en zij zorgde ook voor de uitgave van een historische schets van de gemeente Landegem door Jan Luyssaert en Dirk Heynssens uitgewerkt: de 500 gratis beschikbare exemplaren gingen dan ook zeer vlot van de hand.

J.V.d.C.

Zondag 10 en maandag 11 juni 1984, tentoonstelling „Sportverenigingen in Nevele“ in het museum Rietgaverstede te Nevele, m.m.v. de heemkundige kring „Het Land van Nevele“: Zevenhonderd bezoekers.

Tijdens de kermis van Nevele organiseerde conservator A. Janssen in zijn museum de traditionele Sinksentoonstelling.

Dit jaar ging de aandacht naar twee sporten die beoefend worden op het gemeentelijk sportveld van de Oostbroek te Nevele, met name de Koninklijke Schuttersgilde St.-Sebastiaan en de voetbalclub Sportkring Nevele.

Over de schuttersgilde kreeg men een historisch overzicht in 130 foto's, affiches en oude notulen van de vereniging. Zo werden de werking, het gildeleven en de koningsschietingen in het daglicht gesteld.

Aan de voetbalclub werd aandacht besteed in 122 foto's en enkele oude affiches.

Wegens het regenachtige weer liep de belangstelling dit jaar iets terug. Toch konden de 700 bezoekers niet klagen, ze zagen het wel en het wee van de twee Nevelse sportverenigingen en konden de oude foto's bekijken en bespreken.

A.J.

Vrijdag 10 februari 1984, voordracht te Lotenhulle door mevrouw Magda de Vos en de heren Hugo Ryckeboer en Jacques Van Keymeulen over: „Onze dialecten“, in samenwerking met het Davidsfonds Lotenhulle-Poeke.

De drie auteurs van het *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten* bezorgden ons een boeiende en leerrijke avond waarbij we zelf actief mochten meewerken.

Hugo Ryckeboer nam ons mee op een dialectreisje door Vlaanderen. Hij vestigde onze aandacht op enkele typische kenmerken van het Limburgs, Brabants, Oost- en Westvlaams. Uit het bandopnamenarchief van de Rijksuniversiteit van Gent had hij de bandopname meegebracht waarop de Lotenhullenaar Raymond de Craene vertelde hoe God „den dop“ uitgevonden heeft in het Aards Paradijs.

Jacques Van Keymeulen besprak daarna wat er zoal komt kijken bij dialectstudie.

Hij verklaarde typische uitspraakkenmerken van de streek zoals het wegvallen van de /g/ en /ng/ tussen klinkers b.v. in /liggen/ en /hangen/. Hij gaf vele voorbeelden van verschillen in woordenschat, vormleer, syntaxis en intonatie op basis van geografische verscheidenheid.

Samenvattend wees hij erop dat het Oostvlaams een zeer interessant overgangsgedebied is tussen de homogener Westvlaamse en Brabantse dialecten.

Magda de Vos ten slotte stelde ons eerst de bestaande Vlaamse dialectwoordenboeken voor alvorens uitleg te verschaffen over het systematisch *Woordenboek van de Vlaamse Dialecten* dat zij, samen met Hugo en Jacques samenstelt.

Ze illustreerde haar voordracht met ontelbare voorbeelden uit de landbouw- en ambachtswereld.

De talrijke aanwezigen, vooral de iets ouderen, luisterden als naar een oud verhaal waarvan ze zich de grote trekken, sommigen zelfs nog de details, herinnerden.

De sprekers bewezen overtuigend hoe je, langs de kennis van onze dialecten om, een stuk verleden kunt blootleggen dat anders met de mensen zelf in de totale vergetelheid zou geraken.

A.S.

Zondag 21 oktober 1984, voordracht „Oude Appelsoorten uit onze gewesten” door Herman Vandommele in de kantine van de brandweerkazerne te Nevele.

Voor een dertigtal aanwezigen schetste de heer Vandommele op een poëtische manier de geschiedenis van de appel en zijn verspreiding in onze gewesten, dit met behulp van een 120-tal diapositieven. Werd in de voordracht vooral het Waasland behandeld toch dienen we voor onze streek te onthouden dat de fruitteelt in Landegem zijn ontstaan en bloei kende door het aanleggen van de spoorlijn Brussel-Oostende. Dit betekende voor het fruit een snelle vervoermogelijkheid tot ver buiten onze grenzen. Zo is bekend dat kort na de eeuwwisseling de *winterramboer* van uit Landegem massaal naar Engeland werd uitgevoerd. Ook de Brabantse *Belle Fleur* werd door de Engelsen zeer geapprecieerd. Als *Glory of Flanders* werd deze appel van uit onze gewesten naar alle uithoeken van het Verenigd Koninkrijk getransporteerd. Vermelden we nog dat de *Gele- of Witte Transparant* (= oogstappel) vroeger in de streek van Nevele, als enige plaats in Oost-Vlaanderen ten westen van Gent, veelvuldig voorkwam.

Wie gehoopt had iets meer te vernemen over typische appelsoorten uit de streek als *Trezeke Meyers*, *Clemens*, *Poekse Paradijzen* enz. kwam bedrogen uit, de heer Vandommele zweeg erover in alle talen.

A.B.

Zondag 8 april 1984, bezoek aan het Nationaal Vlasmuseum te Kortrijk. Twintig aanwezigen.

In een prachtig gerestaureerde boerderij temidden van de open natuur en met het zo bekende binnenerf werd het Nationaal Vlasmuseum ingericht. Een twintigtal bezoekers van onze heemkundige kring konden met eigen ogen vaststellen dat dit museum niet zomaar een oppervlakkige verzameling is van wat werktuigen. Verrassend is de levendigheid waarmee verschillende fasen uit het vlasbedrijf worden geëvoceerd. In een vijftwintigtal taferelen, die met uiterste zorg zijn uitgewerkt kan de evolutie worden gevolgd van de bewerking met het meest primitieve gereedschap tot de overschakeling naar de mechanisatie. In de herberg „De Vlasblomme” drukten enkele leden achteraf hun spijt erover uit dat op zondag geen gids ter beschikking staat van de bezoekers. Een woordje uitleg zou het bezoek nog leerrijker gemaakt hebben.

J.L.

Zondag 13 mei 1984, wandeling in Hansbeke o.l.v. de heer R. Leenknecht. Vijftig aanwezigen.

Op de speelplaats van de basisschool te Hansbeke vertrekt een lange sliert wandelaars voor een amusante namiddagtocht in drie schuifkens.

Eerste schuifke (reeds na 50 m.) We brachten een bezoek aan de bronggieterij van kunstenaar-bronggieter De Groeve, gevestigd in de vroegere melkerij. Vlot en vriendelijk werden we er wegwijs gemaakt tussen gietvormen, smeltkroesen, ovens en metalen. Het was een openbaring, een verrassende kennismaking met een kunstambacht en met een kunstenaar die goed en graag over zijn werk vertelde.

Bijna bleef onze wandeling in de startblokken zitten... maar we moesten verder, door de „Klinkaert” naar het tweede schuifke van onze wandeling. In de Warandestraat hadden we een afspraak met de familie Vander Haeghen die er de „kaashoeve” uitbaat.

Hier werden we ingewijd in de geitenkweek en in de geheimen van diverse kaasbereidingen. Terwijl zoon John ervoor zorgde dat we onze dorst konden lessen kochten, de dames alles wat nodig was voor een vers, romig en streekgebonden avondmaal.

Het derde schuifke bracht ons de rust van het kasteelpark. Het groen was toen... nog heerlijk groen !... Door de unieke lindendreef bereikten we de dorpschool en het einde van deze aangename en gevarieerde wandeling.

R.L.

Zondag 24 juni 1984, zomerwandeling langs het C. Buysse-pad in Nevele. Dertig aanwezigen.

Het C. Buysse-pad kronkelt zich op het grondgebied Nevele en Vosselare, langs die plekken die in het werk van C. Buysse herkenbaar zijn of er een belangrijke rol in gespeeld hebben. Vertrekkend op *den Hul* wandelden we door *de Egelare* naar de kouter toe, vanwaar we een prachtig uitzicht hadden over de boerderij *het Zevenbunder* en het Leiedal. Op de weg naar Vosselare-kouter werd onze aandacht gevestigd op enkele pareltjes van landelijke architectuur. Op Vosselare-kouter zelf is er een panoramisch uitzicht met een opvallend aantal kerktorentjes. Via de dorpskom van Vosselare trokken we door de Blasiusdries weer naar de markt van Nevele. Een bewegwijzering zou het C. Buysse-pad in ieder geval beter toegankelijk maken.

J.L.

Vrijdag 29 juni 1984, uitreiking van de „Nieuwlandprijs“ in Hansbeke.

Sinds 1979 wordt door het „Nieuwlandfonds“ elk jaar een prijs toegekend aan de leerling of de leerlingen van de Hansbeekse school die zich bijzonder onderscheiden hebben in de natuurwetenschappen. Dit jaar waren dat: *Gwenda Verthriest* met de hoogste puntenscore en *Pia Rossie* met de best verzorgde documentatiemap. Hartelijke gelukwensen!

R.L.

Zondag 12 augustus 1984, heemkundige zoektocht in het Land van Nevele, samengesteld en uitgewerkt door Dirk Heynssens. Eenenzeventig deelnemers.

Het pleit voor de samensteller dat deze eerste heemkundige zoektocht, ondanks het minder goede weer toch nog zo'n succes is geworden. Een hele namiddag konden de zoekers zich vermaken in allerlei volksspelen en tegelijkertijd wetenswaardigheden opsteken over de geschiedenis van de streek. Organisator Dirk Heynssens had het de deelnemers niet gemakkelijk gemaakt: de fietsen dienden een afstand af te leggen van ongeveer 35 km en de auto's hadden 42 km voor de boeg. Dank zij de milde giften van heel veel sympathisanten konden alle deelnemers naar huis vertrekken overladen met waardevolle prijzen. En in ieder geval hadden de fietsers ook nog eens extra kunnen genieten van de deugdoende buitenlucht.

J.L.

Zondag 18 november 1984 lezing door Dr. P. Huys over „Van Vagebonden en andere Criminelen in de 17e en 18e eeuw“, in Hansbeke. Vijfendertig aanwezigen.

Bij wijze van inleiding las de heer Huys enkele recente krantenknipsels voor, waaruit bleek dat vagebonden o.m. in de Bondsrepubliek Duitsland en de Verenigde Staten in grote getale langs de wegen trekken en vaak 's winters op straat of in grachten doodgevroren worden aangetroffen. Hij schetste dan de soorten misdaden of strafbare daden uit de 17e eeuw en plaatste de vagebonden in dit kader. Aan de hand van enkele voorbeelden toonde hij aan hoe bepaalde mensen, vaak door werkloosheid, gedwongen waren te bedelen, daarom uit de stad werden gezet en op de dool gingen. Over enkele gevallen uit onze streek las de spreker het proces voor, zodat het ons meteen duidelijk werd dat vagebonden meestal geen grote misdadigers waren maar heel vaak mensen die door tegenslag degradeerden tot

slaaf en zo in de toenmalige maatschappij buiten spel werden gezet.

Tot slot wees de heer P. Huys de aanwezigen op enkele archiefstukken die voor vorsers naar vagebonden (en naar hun familiestamboom) een overvloed aan informatie bieden:

Stadsarchief Gent, reeks 129: Registers van vagebonden

129/1: 1626-1630

129/3: 1680-1726

129/2: 1635-1650

129/4: varia 1633-1794

Stadsarchief Gent, reeks 210: Verbalen van de torture

Stadsarchief Gent, reeks 214: Registers van den crime (ca. 180 nummers, ca. 1540-1796).

Stadsarchief Gent, reeks 215: Criminele vonnissen (1554-1794).

Voor wie zelf meer wil lezen over het thema van de lezing gaf de heer P. Huys nog volgende bibliografie mee:

F. VAN HEMELRIJCK, *De Criminaliteit in de ammanie van Brussel van de late middeleeuwen tot het einde van het Ancien Régime (1404-1789)*. Verhandl. der Kon. Acad. van België, Klasse der Letteren, jrg. 43, 1981, nr. 97. 445 blz. met zeer uitvoerige bibliografie.

F. VAN HEMELRIJCK, *Misdadigers tussen rechter en beul, Antwerpen, De Nederl. Boekh.* 1984. 208 blz.

Mr. B.H. HERMESDORF, *Rechtsspiegel. Een rechtshistorische terugblik in de Lage Landen van het herfsttij, Nijmegen*, 1980. 435 blz.

(Ch. HINCKELDEY, Hrsg.), *Strafjustiz in alter Zeit. Band III der Schriftenreihe des mittelalterlichen Kriminalmuseums, Rothenburg o.d. Tauber*, 1980. 320 blz.

A.C. VANDER MEERSCH, *De l'état de la mendicité et de la bienfaisance dans la Province de la Flandre Orientale depuis le règne de Marie Thérèse jusqu'à nos jours: 1740-1850, Bruxelles, Commission Centrale de la Statistique, Bulletin, tome V (1851), p. 25-268.*

A. DEROISY, *La répression du vagabondage, de la mendicité et de la prostitution dans les Pays-Bas Autrichiens durant la seconde moitié du XVIIIe siècle (onuitg. doctoraat, U.L.B., 1965).*

Eric HUYS, *Criminaliteit in het Brugse Vrije in de tweede helft van de 18e eeuw (onuitg. lic.-verhandeling, V.U.B., 1976).*

A.M. ROETS, *De sociale aspecten van de misdadigheid te Gent in de 18e eeuw (onuitg. lic.-verhandeling, R.U.G., 1981).*

A.M. ROETS, Criminaliteit te Gent in de 18e eeuw, in: Spiegel Historiae, okt. 1982, blz. 528 e.v.

M. SECELLE, Sociaal-economische polarisatie, criminaliteit en oproer in de heerlijkheid Nevele in de 18e eeuw (onuitg. lic.-verhandeling, R.U.G., 1981).

P. FERNANDEZ ALONSO, Jeugdcriminaliteit in de late middeleeuwen, in: Spiegel Historiae, nov. 1984, blz. 512-516 + bibl. 527.

P. HUYS, Van vagebonden en andere ongewenste gasten..., in: Vlaamse Stam, 18e jrg. nr. 12 (dec. 1982), blz. 509-515 (W. VI.) en 19e jrg. nr. 11 (nov. 1983), blz. 509-516 (O.-VI.).

J.L.

VOOR U GELEZEN

VANACKER Hans, *De „Nederlandse Taal- en letterkundige Congressen” en de vernederlandsing van het onderwijs*, Gent 1982.

Met het uiteenvallen van het Verenigd Koninkrijk in 1830 werd de taal- en kultuureenheid van Vlaanderen en het Noorden verbroken. Van nu af aan was in de Belgische overheidsdiensten het Frans de voertaal en zo kwam het Nederlands niet meer aan bod in het hoger en middelbaar onderwijs. Maar een groep Vlamingen, met een orangistisch verleden, was er zich wel bewust van dat, om een verdere aftakeling van onze eigen cultuurwaarden te bestrijden, het noodzakelijk was contacten te leggen met taalgeleerden, letterkundigen en onderwijsmensen uit Nederland. Na moeizame onderhandelingen lukte het de Gentse geneesheer en filoloog F.A. Snellaert in 1849 een *Nederlandsch Congres* te Gent te organiseren. Van dan af zullen er regelmatig congressen gehouden worden waar de problematiek van taaleenheid en kultuuruitwisseling behandeld wordt. Van 1849 tot 1912 werden er 32 congressen gehouden, beurtelings in Vlaanderen en in Nederland. Ze hebben concrete resultaten opgeleverd wat betreft het uitwerken van een monumentaal *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, de eenheids spelling en inzonderheid voor de Vlamingen de concrete eisen tot de vernederlandsing van het onderwijs.

In zijn aantrekkelijke en zeer leesbare studie behandelt Hans Vanacker de volgende punten: 1. *De „Nederlandsche Taal en Letterkundige Congressen” (1849-1912). Een algemene karakterisering.* 2. *De „beschaafde uitspraak” in het onderwijs.* 3. *De vernederlandsing van het lager onderwijs.* 4. *De vernederlandsing van het middelbaar onderwijs.* 5. *De vernederlandsing van het hoger onderwijs.* 6. *De vernederlandsing van het onderwijs in het algemeen.* 7. *Conclusie.*

Een trouwe deelnemer aan de Nederlandse congressen was Aldemar Camiel Van der Cruyssen, geboortig van Nevele, waar hij bovendien nog 8 jaar hulponderwijzer is geweest. In 1861 wordt hij tot onderwijzer in de stadschool van Kortrijk benoemd. Daar leert hij Hendrik Conscience kennen, die er toen arrondissementskommissaris was. In ons tijdschrift van maart 1984, afl. 1, heeft ons bestuurslid Antoine Janssens een artikel gewijd aan de vriendschap van de oud-Nevelaar met hem die zijn volk leerde lezen.

Het eerste kongres waaraan A.C. Van der Cruyssen deelnam is dat van Brugge in 1862 en Hendrik Conscience was er toen de kongresvoorzitter.

In verband met de vernederlandsing van ons onderwijs vermeldt Hans Vanacker vier belangrijke tussenkomsten van A.C. Van der Cruyssen.

Op het kongres te Leuven in 1869 wordt door enkele leden gevraagd om een kommissie op te richten die over de eenvormige uitspraak een verslag zou uitbrengen. Van der Cruyssen nam er het woord en verdedigde het voorstel.

Op het kongres te Antwerpen in 1873 wordt o.a. het onderricht van het Frans in het lager onderwijs besproken. Van der Cruyssen is gekant tegen de afschaffing ervan, wat niet de algemene instemming van de vergadering meedraagt.

Op het kongres te Brugge in 1884 is A.C. Van der Cruyssen voorzitter van de afdeling *Nederlandsche Taal- en Letterkunde*, de andere twee afdelingen zijn *Nederlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde* en *Nederlandsch Tooneel*. (Verkeerdelijk geeft Hans Vanacker hier Van der Cruyssen aan als algemeen kongresvoorzitter). Het taalpartikularisme wordt op het kongres behandeld en volgens Van der Cruyssen dient het algemeen Nederlands te putten in de dialecten. Hij is nu hoofdinspekteur lager onderwijs voor West-Vlaanderen en hij hamert nog eens op de noodzaak van het onderricht van het Frans op de lagere school.

Op het kongres te Gent in 1899 valt A.C. Van der Cruyssen op door een complete ommezwaai. Hij was nu gepensioneerd hoofdinspekteur, had het cijfermateriaal van Max Rosses ingekeken, cijfermateriaal waaruit blijkt hoe schadelijk het onderricht van het Frans kon zijn, en hij poneerde nu dat het onderricht van die taal pedagogisch niet verantwoord was in het lager onderwijs. Zijn verklaring lokte nu, volgens het verslag van de vergadering, een warm applaus uit.

Tot daar de medewerking van A.C. Van der Cruyssen op het vlak van de vernederlandsing van het onderwijs. Maar hij heeft op die kongressen nog andere problemen aangesneden, die uiteraard niet in de studie van Hans Vanacker zijn opgenomen. Over die materie kan de nieuwsgierige lezer een werk doornemen dat de auteur vermeldt: FASEL A. en MAAS N., *Register op de Nederlandsche Taal- en Letterkundige congressen in De Negentiende Eeuw* nr. 2, 1979. Zo lezen we dat Van der Cruyssen o.a. nog gesproken heeft over in hoever een schrijver de volkstaal mag gebruiken, over scholen voor volwassenen, over het streven naar eenheid in de grammatikale terminologie, over boekentaal.

In de *Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* deel II prijkt op p. 1046 een foto van de deelnemers van het 32e kongres te Antwerpen waaronder A.C. Van der Cruyssen.

Andere oud-Nevelaren hebben nog aan een of meer van die kongressen deelgenomen: Jozef Tessely, sekretaris van de Nevelse *Moedertaal en Broedermin*, Jan Frans Van der Cruyssen, broer van Aldemar en later schoolinspekteur van het Kanton Deinze, ook Cyriel Buysse.

J. V.d.C.

Van ons medelid André De Ké verschenen onlangs twee verhalen:

A. DE KÉ, *De vijfde ontvoering*, Vlaamse Filmpjes, jg. 55, nr. 1616, Goede Pers, Averbode.

Een spannend verhaal waarin een zakenman ontvoerd wordt op de Voskenslaan te Gent. Het spoor leidt naar een leegstaande fabriek in Aalter. Wat mijnheer Wettinck allemaal beleeft en hoe hij wordt ontdekt, leest u in dit boekje zelf verder. Spannend van begin tot einde.

A. DE KÉ, *Graaf d'Aqwaille verkoopt kostbare familiestukken*, Vlaamse Filmpjes, jg. 55, nr. 1619.

Een deftige graaf wil zich ontdoen van dure antieke stukken ten voordele van een oude tante. Over het hele Vlaamse land werd er in musea ingebroken en werden er kostbare stukken gestolen te Ronse, Deinze en Gent. Hoe de valse graaf uiteindelijk tegen de lamp loopt leest u best verder in dit spannend verhaal. Echt de moeite waard.

A.J.

De Vermaledijde Vaders

Onder deze titel brengt Monika Van Paemel, geboren te Poesele en nu woonachtig te Boechout haar lang verwachte roman op de boekenmarkt. Het werk bestaat uit vijf delen.

Het eerste deel „*Het Verdroomde Land*” is autobiografisch en een terugblik op het verleden van de schrijfster.

Deel twee „*Het Naakt verkeren*“ behandelt het verkeren tussen mensen, in het bijzonder de erotische verhouding tussen man en vrouw. Het zoeken naar geborgenheid vormt het centrale thema van „*Het Verwerven van een Schuilplaats*“. Bij „*Het Voordelig Misverstand*“ gaat de schrijfster er van uit dat alles wat er in de wereld fout is, niet zozeer toevallig is of een misverstand: voor bepaalde mensen zit altijd wel een belang, een voordeeltje aan een gebeurtenis vast.

Zo wordt aan oorlog, of aan honger in de wereld verdiend. Dit deel bevat ook verwijzingen naar dingen, die vrouwen met zich laten gebeuren. „*Het Verdachte Vermogen*“ tenslotte, bevat Monika Van Paemels, op wetenschappelijke studies gebaseerde overtuiging dat de mensheid ondanks alles het vermogen zal hebben te overleven, ook wil leven en in de moeilijkste omstandigheden kan overleven.

De roman is eigenlijk een aanklacht tegen de oorlog en het dwaze menselijke (wapen)gedoe. In de tekst zijn gegevens en oorspronkelijke feiten verweven o.m. uit Vinkt en Meigem, die het onzinnige van de oorlog aan de kaak stelt. De auteur laat het niet alleen bij deze oorlogsfeiten maar drukt de mens met zijn neus op het onzinnige en waanzinnige van zijn (oorlogs) daden, waar ook te wereld.

Dit werk zal vanaf 1 februari 1985 in de boekhandel te verkrijgen zijn. Warm aanbevolen.

A.J.

LEDENLIJST 1984

„HET LAND VAN NEVELE“

EVOLUTIE VAN HET LEDENAANTAL

Het eerste werkingsjaar van de heemkundige kring „Het land van Nevele“ werd eind december 1970 afgesloten met 110 leden. Op 1 juni 1972 was dit aantal opgeklommen tot 218. Voor de periode 1971 en 1973 tot 1975 ontbreken de aantallen. Het koffertje dat deze gegevens bevatte werd eind oktober 1979 bij onze toenmalige sekretaris-penningmeester de heer Guido Schaeck ontvreemd. Vanaf 1976 ziet de evolutie er als volgt uit:

1976: 230 leden	1980: 296 leden
1977: 224 leden	1981: 309 leden
1978: 265 leden	1982: 311 leden
1979: 272 leden	1983: 344 leden

In 1984 stellen we vast dat 44 van de eerste 110 leden nog steeds lid zijn van onze vereniging. Enkelen hiervan verlieten ons wel tijdelijk doch besloten achteraf opnieuw aan te sluiten.

Tijdens de laatste twee werkingsjaren verlieten 52 leden onze vereniging doch 104 nieuwe leden kwamen voor hen in de plaats.

LEDENLIJST 1984

Deze lijst werd op 31 oktober 1984 afgesloten met 363 leden.

Het getal na de naam van de gemeente duidt het aantal leden aan in deze gemeente.

NEVELE

HANSBEKE (26)

Bauwens Armand, Dr. Bingé Luk, De Baets Julien, De Boever Leopold, De Clercq Helena, De Groeve-Lanclus, De Ruyck Ivan, Dhaenens Walter, Gemeentelijke Bibliotheek, Gesubsidieerde Vrije Gemengde School, Haesaert Marc, Langeraert René, Leenknecht Robert, Liestert Jacob, Soens Roger, Vandenberghe Renier, Van der Vennet Guido, Van de Sompel Adolf, Van de Velde Erik, Van Dorpe Dirk, Vanoverbeke M., Van Parijs Denise, Verledens Eric, Vermeiren Adolf, Verstraete Noël, Walgraeve Raf.

LANDEGEM (45)

Andries Juliën, Banckaert Marcel, Bertin Freddy, Bogaert Gerard, Bradt Alex, Apoth. De Beul, De Brabandere Germain, De Groote Albert, De Leu Jan, De Meyer Hilaire, De Paepe André, De Paepe Robert, De Paepe Roland, De Pauw Antoine, De Vleeshouwer-Vermeire, De Volder M., Devreeze Gilbert, Heynssens Robert, Martens Marianne, Dr. Meganck K., Minjauw Georges, Mouton Kris, Ros Valère, Schaeck Guido, Snoeck Irené, Standaert Leon, Stevens André, Taldeman Johan, T'Hooft Elie, T'Hooft Jules, Uytenhove Walter, Van de Velde A., Van de Velde J., Van De Walle René, Van Kerrebroeck-Deneve, Van Parijs Willy, Van Severen Hans, Van Severen Joris, Van Severen Marcel, Burgemeester Van Speybroeck Antoon.

MERENDREE (25)

Steunende leden: Martens Juliën, Vandeputte Rosa, Verhaeghe Hugo.

Betalende leden: Berth Franky, Bouckaert Romain, Cocquyt Raf, E.H. De Clercq Victor, De Dapper René, De Meyer Eric, D'Hondt-Van Huffel, D'Hondt L., Heye Ghislène, Lootens Antoine, Lutgens R., Luysaert Jan, Rogiers Piet, Scherpereel J., Steurbaut-Deboudt, Steyaert Jacqueline, Steyaert Jan, Van den Bussche Eric, Van de Sompel G., Verhelst Astère, Verwee Omer, Wissaert Robert.

NEVELE (59)

Steunende leden: De Pauw Wilfried, Verleysen Frans.

Betalende leden: Bogaert Geert, Bonami Maurice, Apotheek Bouchier, Claeys Roger, Claeys Tony, Cleve Willy, De Graeve Ghislain, Deolet Roger, De Smet Michel, Dhaenens Josué, D'Hoker Paul, D'Hooge Daniël, Diaz Willy, Diericx Etienne, Dobbelaere Ignace, Dr. Dossche Albert, Notaris Duerinck Albert, Frankx Foto, Gemeenteschool Nevele, Goedertier Johan, Gorré Walter, Haelvoet Walter, Hertoge Hervé, Janssens Antoine, Laget Staf, Lootens Maria, Lootens Sylvain, Lootens William, Matthys Jan, Mortier Hendrik, Rijksbasisschool Nevele, Schelstraete Jules, Schepens Fabienne, Steyaert Eric, Tuytschaever Wim, Tuytschaever-Van Copenolle, Van Daele André, Van Daele Antoine, Van de Castele Patrick, Van den Bergh Robert, Van Goethem Daniël, Wed. Van Heirzeele A., Van Hoe Martin, Van Laer René, Van Maldegem Alex, Van Parijs Gaston, Van Parijs Willy, Van Wontergem Baziël, Vermaele Luc, Verstraete Eric, Verstuyft André, Vervaeke Ilbert, Vitse Marc, Vranken Jaak, Dr. Wannijn Jan, Wullaert Benj., Wyckstandt Jules.

POESELE (18)

Afschrift Aviel, Blancke Alfons, Bollaert André, Bollaert Jules, Cocquyt Ivan, De Paepe Carlos, De Waele Marcel, De Wolf August, Maes Michel,

Mestdach Adhemar, Schelstraete Herman, Van der Eecken Tony, Vaneyghen Jos, Van Kerrebroeck André, Vanmelle And., Van Nevel Willy, Van Tornhout Robert, Vlaeminck Albert.

VOSELARE (18)

Claeys-Lavent Lucia, Claeys Walter, De Boever Jules, De Gheest Roger, De Smet André, De Weirdt Roger, Holsbeke André, Kneuvelds Daniël, Lannoo Prosper, Lippens Roland, Martens Ivan, Michiels Marcel, Standaert Emiliën, Standaert Luciën, Steyaert André, Van Oost José, Van Paemel Marcel, Van Quickenborne Franky.

AALTER

AALTER (5)

De Muer Walter, De Ruyck Lieven, Michiels-Ornelis, Stockman Luc, Thys Maurice.

BELLEM (1)

Hoste Ivan.

LOTENHULLE (18)

Bonne Ant., Buysse Gaspar, De Boever Gerard, De Craene L., E.H. De Jaegher A., Delarue Paula, Deloof Piet, De Meyer Antoinette, De Meyer Patrick, Not. De Ryckere Ovide, Gevaert Marc, Lannoo Marnic, Apoth. Noppe Francis, Soens Robert, Strobbe Arnold, Van de Moortel Maurits, Van der Bauwheede Maria, Van de Walle René.

POEKE (3)

Steunend lid: Buysse Irène.

Betalende leden: Claeys Anna, Verstraete Maria.

DEINZE

ASTENE (3)

De Vliieger Juliën, Janssens Jan, Naessens Georges.

BACHTE-MARIA-LEERNE (1)

Baron T'Kint de Roodenbeke.

DEINZE (18)

Dr. Agneesens Arthur, Bauters Robert, Bouvijn Etienne, De Cock Daniël, De Pestel Raphaël, De Ruyck Jacques, De Ruyck Karla, De Smeytere-Van Wonterghem, De Vos-De Keere, De Winter Achiel, Dhaeyere Valère, Lootens Jos, Maebe Etienne, Moerman Jan, Van Beversluys Germain, Van den Herrewegen, Verleyen Walter, Waelkens Maurits.

GOTTEM (1)

Vanden Berghe André.

MEIGEM (7)

De Ketelaere Antoon, Lemmens Paula, Nottebaert R., Van der Eecken Roger, Van de Velde Edmond, Van Nevel André, Ysebaert-Succaet.

PETEGEM (1)

Van Lerberge Martine.

SINT-MARTENS-LEERNE (3)

De Dapper Morgan, Van den Berge Dirk, Van Wassenhove F.

VINKT (2)

Claeys André, Graveel-Goeteyn.

ZEVEREN (2)

Haerens Raymond, Van Steenkiste Gilbert.

GENT

DRONGEN (11)

Cathoir Germain, De Ké André, De Zutter Renaat, Friant Léon, Huys Paul, Martens Gerard, Nuttynck Donald, Van Braeckel Luciën, Van Meenen Roger, Verbeke Firmin, Verpoest Albert.

GENT (31)

Steunend lid: Lemey Juliën.

Betalende leden: Bellecoste André, Bollingier Leon, Bonnaerens-De Loof, Christiaens M., Dauw Raymond, De Clercq Maria, Mgr. De Kesel, De Ruyck Regina, Dhondt Roland, Dierick-De Boever, Gijssels Claire, Gyselbrecht Michel, Maes David, Martens Albert, Not. Mast Jean, Meyskens Yolande, Poelman Georges, Schaeck Michel, Schollier Gilbert, Speeckaert G., Story-Scientia, Tack Annie, Prof. Tavernier R., Tuytschaever Roger, Van

den Boogaerde-Derom, Van Hecke M.T., Van Herreweghen Gerard, Van Hese A., Van Rentergem Willy, Verstuyft Dirk.

GENTBRUGGE (3)

De Jaeger J.P., De Smet Walter, Geeraerts H.

MARIAKERKE (5)

De Neve Robert, Molema Jan, Steyaert D., Verbrugge W., Willemot Olivier.

SINT-AMANDSBERG (8)

Steunend lid: Martens Octaaf.

Betalende leden: Deproost André, D'Haenens Jules, Dierick Etienne, Haeseryn R., Seghers Achiël, Van de Castele Jozef, Prof. Van Elslander Antonin.

ZWIJNAARDE (1)

E.H. Vermeulen.

ANTWERPEN (1)

De Keyser Ewald.

BEERNEM (1)

Decraemer Alice.

BRASSCHAAT (1)

Van Brussel G.

BRUGGE (2)

De Decker Ronald, De Wulf-Heus.

BRUSSEL (2)

Mw. Cocquyt Prosper, Gemeentekrediet van België.

DE PINTE (4)

Afschrift Chris, De Roo L., De Schrijver Armand, Van de Castele E.

DEURLE (2)

De Backere G., Maes Roger.

EKLO (1)

De Smet-Wille.

EREMBODEGEM (2)

Braet André, François Romain.

HECHTEL-EKSEL (1)

E.H. Cathoir Adelin.

HEUSDEN (1)

Van de Velde Omer.

HOFSTADE (1)

Dr. Mæbe José.

KNESSELARE (2)

Rysserhove Alfons, W.S.V. de Lachende Wandelaars.

KNOKKE-HEIST (1)

E.H. Van den Heuvel Jozef.

KRUISSHOUTEM (1)

Lootens Marcel.

LOVENDEGEM (2)

Coppens Romain, Neiryndck Willem.

MERCHTEM (1)

Biesemans Fons.

MERELBEKE (2)

De Blaere Robert, Van Yperen André.

MERKSEM (1)

Verrycken Alice.

MOERZEKE

Laget Werner.

OUDEGEM (1)

E.H. Smesman Octaaf.

RUISELEDE (1)

Claeys Hubert.

SAINT-GHISLAIN (1)

Dr. Dubois.

SEMMEZAKE (1)

Malfait Jacques.

SINT-MARTENS-LATEM (1)

Steunend lid: Van den Abeele Raf

TIELT (3)

Gernaey M., Kersse K., Neyt Luc.

ZEVENEKEN (1)

Vispoel Albert

ZOMERGEM (5)

Claeys Robert, Dr. De Buck Jeroom, Ere-Gerechtsdeurwaarder Daene G.,
Dhaenens André, Mestdagh Etienne.

ZULTE (1)

Lefevre Eddy.

BUITENLAND**NEDERLAND (2)**

B.F.I.M. Kooyman (Utrecht), Van Valkenburg-Hoppenbrouwers (Breda).

NOORWEGEN (1)

Rogge Roger (Oslo).

A. Bollaert
Penningmeester

INHOUDSTAFEL

A. JANSSENS, Industrieel erfgoed: „Het Scheepke”, een haringinleggerij te Nevele	191
A. MARTENS, Panorama en inwoners van Hansbeke, anno 1910	199
A. MARTENS, Trouwen in oorlogstijd	208
A. BOLLAERT, Een telling van het hoornvee te Poesele in 1772	211
A. BOLLAERT, De Poeselse bevolking in 1729	216
A. BOLLAERT, Bijkomende gegevens over de Poeselse uitwijking naar Amerika tussen 1890 en 1930	225
J. VAN DE CASTEELE, Volapük te Nevele	227
J. TAELEMAN, Wat familienamen ons kunnen leren over onze streek van herkomst	235
C. SCHELSTRAETE, H. KINTAERT, D. DE RUYCK, Het leven op het platteland in de heerlijkheid Nevele van de 16e tot de 18e eeuw. Ontwerp van het onderzoek	248
Verslagen	252
Voor U gelezen	259
Ledenlijst 1984	263

Voorzitter en voorzitter redactieraad:

J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 Nevele-Merendree

Ondervoorzitter:

J. VAN DE CASTEELE, St.-Amandsberg

Secretaris:

P. D'HOKER
Biebuyckstraat 2
9850 Nevele

Penningmeester:

A. BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 Nevele-Poesele

Bibliothecaris:

L. DE RUYCK, Aalter

Bestuursleden:

A. BAUWENS, Hansbeke
I. BUYSSE, Poeke
Y. DE VOS, Deinze
D. D'HOOGHE, Nevele
D. HEYNSENS, Landegem
A. JANSSENS, Nevele
L. LAVENT, Vosselare
R. LEENKNECHT, Hansbeke
M. MICHIELS, Vosselare
G. SCHAECK, Landegem
A. STROBBE, Lotenhulle